

Tartu Ülikool
Tartu Ülikooli humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Uusima aja õppetool

Helena Akkel

Jaapani demokratiseerumine 20.sajandil

Bakalaureusetöö

Juhendaja: professor Eero Medijainen

Tartu 2016

SISUKORD

Lühendid ja mõisted	3
Sissejuhatus	4
1. Demokratiseerumine	8
2. Demokratiseerumine Jaapanis kuni Teise maailmasõjani	10
2.1 Meiji ajastu	11
2.2 Taisho demokraatia.....	15
2.3 Showa ajastu ning antidemokratiseerumine	19
3. USA okupatsioon 1945-1952 ning järelkajad	21
3.1 USA okupatsioon.....	21
3.2 Okupatsioonijärgne demokraatia edasiarendus	27
4. Hinnang Jaapani demokratiseerumisele.....	30
Kokkuvõte	37
Lisad.....	39
Kasutatud kirjandus.....	41
Summary „The democratization of Japan in the 20th century“	44

Lühendid ja mõisted

Shogun 1192-1867 Jaapani *de facto* valitsejad, militaarsed diktaatorid

Genro Jaapani oligarhid alates Meiji ajast, kellel veel Taisho demokraatia alguses oli suur mõjuvõim, ent nende võim taandus üha rohkem hoopis parteide kätte ning genrodest said vaid poliitilised nõuandjad

SCAP Supreme Command of Allied Powers

Liitlasnõukogu Koosseisu kuulusid USA, Suurbritannia, NSVL ning Hiina

Kagu-Aasia Komisjon Koosseisu kuulusid kõik 11 võitjasriiki ning alates 1946.aastast saadi Washingtonis kokku, et okupatsioonipoliitikat arutada

Zaibatsu Väga mõjukas konglomeraat keiserlikus Jaapanis

NWA New Women's Association

GHQ General Headquarters of the Allied Occupation Force

HU Housewives Union

FJWG Federation of Japanese Women's Groups

LDP Liberal Democratic Party

IDEA International Institute for Democracy and Electoral Assistance

LNJW League for New Japanese Women

LWF League for Women's Franchise

ADW Association for Democratic Women

AWA Asian Women's Association

EIU Economist Intelligence Unit

Sissejuhatus

20. sajand oli tormiline ning muutusi täis sajand mitte vaid Jaapanile, vaid kogu maailmale. Maailma mõjutanud kaks maailmasõda, sellele järgnenud bipolaarne maailm ning sajandi lõpuks tekkiv unipolaarne ning globaliseeruv süsteem on jälje jätnud demokraatia juurutamisele ning levitamisele, ehk demokratiseerumisele. Maailmasõdades kogetud õud andis suurema lükke demokratiseerumisprotsessidele üle maailma, kuna ajalugu näitas, et kaks demokraatlikku riiki üldiselt omavahel sõda ei alusta ning kurja juureks on autoritaarsed režiimid. Peale II maailmasõda sai uueks kurjuseks kommunism ning selle levik, mis innustas veelgi Ameerika Ühendriike, kes oli end inimõiguste ning demokraatia lipulaevaks ehtinud, koostöös valitsusülestest ning -väliste organisatsioonidega demokraatiat maailmas juurutama ning autoritaarseid režiime demokraatlikeks moondama. Taoline riikide ning organisatsioonide ühine pühendus demokraatiale ja demokratiseerumisele on David Heldi sõnul suhteliselt värske fenomen¹ ning selle idee ülemaailmastumist saabki vahetult Teise maailmasõja järgsesse aega paigutada. Taoline Ameerika Ühendriikide sotsio-kultuuriline eksperiment² ühe riigi demokratiseerumiseks toimus II maailmasõja järgselt Jaapanis, ent Jaapani demokratiseerumisprotsesside algeid võib jälitada juba 19. sajandi teisele poolele.

Demokraatiast sai 19. sajandil kasvav fenomen, kuid tema olemus ning definitsioon on muutunud nii ajas kui haardes, ehk toimunud on vertikaalne ning horisontaalne mõiste laienemine. Russell Hardin on välja toonud põhilise argumendi demokraatia defineerimiseks, mis samuti ilmestab tema muutumist ajas: kui alguses tähendas see mõiste otsest osavõttu (*direct participation*) poliitikas, siis tänaseks on see mõiste omistanud Hardini sõnul peamiselt esindusdemokraatlikku (*representative government*) dimensiooni.³ David Held on Hardini definitsiooni veidi laiendanud ning toonud välja kolm põhilist demokraatia mudelit: otsene- või osalusdemokraatia, esindusdemokraatia

¹ Held, David. *Models of democracy* (Cambridge: Polity Press, 1997), 1.

² Bharné, Vinayak. „Manifesting Democracy: Public Space and the Search for Identity in Post-War Japan“, *Journal of Architectural Education*, vol. 63 Issue 2 (Mai 10), arhiiv EBSCOhost, 38.

³ Hardin, Russel. *Liberalism, constitutionalism, and democracy* (Oxford: Oxford University Press, 1999), 143.

ning ühe partei võimul põhinev demokraatia.⁴ Lisaks on alates 19.sajandi keskpaigast naiste õigused, -roll ja -valimisõigused laiendanud demokraatia mõistet⁵ ning antud bakalaureusetöös on naiste emantsipatsioon Jaapani demokratiseerumise mõistmisel olulisel kohal. Sarnaselt terminile „demokratiseerumine“, on ka naisliikumist ja feminismi tõlgendatud erinevalt. Prominentne Skandinaavia soopoliitika ning naisliikumise uurija Drude Dahlerup on naisliikumist defineerinud kui „naiste teadlikku ja kollektiivset võitlust feministlike eesmärkide nimel“⁶, kuid Jaapanis ei olnud naisliikumised alati feministlikku suunitlusega ega vastuseis meestele. Demokraatia puhul on oluline selle kõrval vaadelda ka inimõigusi, kuna just „demokraatia suudab tagada inimõiguste tõhusa kaitse ning realiseerimise“.⁷ Inimõiguste Ülddeklaratsiooni § 29 eeldab demokraatliku ühiskonna olemasolu inimõigusena⁸, seega sõltuvad mõlemad üksteisest ning on olulised antud uurimustöö raames Jaapani demokraatiale hinnangu andmisel.

Nii nagu pole üleüldist konsensust demokraatia defineerimiseks, pole universaalset mõistet demokratiseerumise mõistmiseks. Tunnustatud Uus Oxfordi sõnastik defineerib demokratiseerumise kui demokraatilisest süsteemi või demokraatilisest põhimõtete juurutamist kellelegi või millelegi.⁹ Demokratiseerumisel on oluline mõista, et see ei pruugi tähendada automaatselt täieliku demokraatia või selle väärtuste sätestamist ning – kaitsmist, vaid tegemist peaks olema eelneva olukorraga võrreldes demokraatlikum olukord, näiteks muundub autoritaarne riik poolautoritaarseks süsteemiks või naistele hariduse lubamine riigis, kus seda enne polnud võimalik pakkuda.

1945-1952 toimunud USA okupatsioon Jaapanis transformeeris kardinaalselt seitsme aastaga autoritaarse riigi demokraatlikuks ning okupatsioonivõimude poolt kehtestatud demokraatlik süsteem on tänini püsima jäänud ning end pidevalt jätkusuutlikult

⁴ Held, David. *Democracy and the global order : from the modern state to cosmopolitan governance* (Cambridge: Polity Press, 1995), 5.

⁵ Stearns, Peter N. *The Oxford Encyclopedia of The Modern World. 1750 to the present*. Volume 2. (Oxford: Oxford University Press 2008), 453.

⁶ Eto, Mikiko. "Vitalizing Democracy at the Grassroots: A Contribution of Post-War Women's Movements in Japan." *East Asia: An International Quarterly* 25, no. 2 (June 2008): 115-143. Academic Search Complete, EBSCOhost, 120.

⁷ United Nations Global Issues. Democracy. <http://www.un.org/en/globalissues/democracy/>, (külastatud 04.04.2016)

⁸ United Nations. The Universal Declaration of Human Rights. <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>, (külastatud 04.04.2016)

⁹ Pearsall, Judy. *The New Oxford Dictionary of English* (Oxford: Oxford University Press, 1999), by Patrick Hanks, 490.

arendanud. Just see ongi demokratiseerumise lihtsaim must-valge näide, mil tegemist pole lihtsalt demokraatlike väärtuste levitamisega, vaid toimub režiimi- ja süsteemi muutus. Siiski ei alanud demokratiseerumine Jaapanis alles USA okupatsiooni ajal, vaid muutused toimusid juba 19.sajandi teisest poolest, kui võimule tuli keiser Meiji ning algas Meiji ajastu (1868-1912). Antud perioodil loodi parlament ning parteisüsteem ning ühendati feodaalne ning killustunud riik tugeva ja ühtse keskvõimu kätte. Kuigi oma olemuselt autoritaarne riik, kus kõik allusid keisrile, saab antud perioodi vaadelda kui demokratiseerumist, sest ühiskonnas sätestati mitmeid demokraatlikemaid elemente ning paljud neist, nagu näiteks naistele kohustusliku alghariduse määramine ning esimesed esindusdemokraatia sugemed, ehitasid vundamendi järgneva demokraatia arendamiseks.

Antud uurimustöö üritab selgitada, kuidas oli võimalik vaid seitsme aastaga transformeerida sügavalt imperialistlik riik patsifistlikuks ning demokraatlikuks riigiks, milliseks hinnata Jaapani uut demokraatiat ning millest tulenes demokratiseerumise vajadus? Selleks on töö jaotatud neljaks peamiseks peatükiks, kus läbi võrdleva ajaloolise meetodi üritatakse esimeses osas leida selgitus terminitele „demokraatia“ ning „demokratiseerumine“, mis on selle eeldused ning uurida selle üleüldist kontekstuaalselt tähtsust nii maailmas kui Jaapanis. Teine osa uurib demokratiseerumise laineid Jaapanis kuni Teise maailmasõjani, alates juba mainitud Meiji ajast, keskendudes Taisho demokraatiale (1912-1926) ning 1930ndatel toimunud antidemokratiseerumisele ning militarismile ehk Showa ajastu (1926-1989) esimesele poolele. Töö kolmas osa keskendub Teise maailmasõja järgsele ajaperioodile: USA okupatsioonile (1945-1952) ning okupatsioonijärgsele demokraatia edasiarendusele. Kuigi kõige suuremat mõju tänasele Jaapani demokraatiale on andnud just USA okupatsioon ning sellele järgnenud ajaperiood, on sellele eelnenud aja kirjeldamine oluline, et mõista üleüldist 20.sajandi Jaapani demokratiseerumise protsessi ning ajas toimunud muutusi ning muutuste taga peituvat vajadust. Neljas osa annab hinnangu Jaapani demokraatiale, uurides läbi erinevate mõõdikute (Freedom House, the Economist Intelligence Unit) kui tugevaks on 20.sajand Jaapani demokraatia muundanud ning vaadeldakse Tatu Vanhaneni, Russell Hardini, David Heldi ning Arend Lijpharti teooriaid Jaapani demokraatia mõtestamiseks. Uurimustöö viimase osa käigus peaks ilmnema hinnang ning parem ülevaade Jaapani

demokratiseerumise ajaloolisele protsessile ning kuidas Jaapani demokraatia mahub erinevate autorite demokraatiade definitsiooni.

Töö käigus keskendutakse nii lääne kui jaapani politoloogide tööle, mis on üksteist täiendavad ega pole üldjuhul üksteisele vastukäivad. Jaapani ajalugu ning demokraatlik areng on inglise keeles väga uuritud ning laialdane teema, ent eesti keeles pole spetsiifiliselt demokratiseerumise sisulisi töid üldjuhul levinud, kui välja arvata Jaapani ajalugu tutvustavad raamatud. Demokraatia mõiste, olemuse ning hindamise jaoks on antud töö keskendunud tunnustatud politoloogide tööle, ent Jaapani ajaloo käsitleks on valitud erinevate hinnatud ülikoolide akadeemikud ning Jaapani ajaloo õppejõud, kelle hulgas leidub nii jaapanlasi, inglasi kui ka jaapani juurtega ameeriklasi. Kasutatavaks arhiiviks nende teadusartiklite leidmisel olnud EBSCO internetis leiduv arhiiv. Oluliseks esmaseks allikaks on Jaapani 1947. aasta konstitutsioon ning kasutatud on Ameerika Ühendriikide välisministeeriumi dokumente FRUS (*Foreign Relations of the United States*) arhiivist, mis läbi kirjavahetuste, telegrammide ja avalduste kaudu ilmestab USA välispoliitilisi eesmärke Jaapanis ning annab okupatsioonile ja uue demokraatia sätestamisele selgema arusaama.

1. Demokratiseerumine

Nagu sissejuhatuses mainitud, ei ole ühist demokraatia teooriat või viisi selle mõistmiseks ning seletamiseks. Antud töö aga keskendub nelja mehe, Robert A. Dahli, David Heldi, Russel Hardini ning Tatu Vanhaneni teooriatele demokraatiast ning demokratiseerumisest. Järgnevalt on tutvustatud nelja mehe põhilisi argumente demokraatia mõistmisel (ja see läbi demokratiseerumise) ning kuidas saab neid teooriaid vaadelda Jaapani olukorra mõistmiseks?

Robert A. Dahl on oma raamatus „Polyarchy“ välja toonud 8 põhilist eeldust ning kriteeriumit demokraatia jaoks (suure populatsiooniga riikides) : 1) Vabadus moodustada ja liituda organisatsioonidega; 2) Eneseväljendusvabadus; 3) Hääleõigus; 4) Poliitiliste liidrite / parteide konkurents ning omavaheline võistlemine toetuse nimel; 5) Alternatiivsed infokanalid; 6) Vabad ning ausad valimised; 7) Valitsuspoliitikat täidesaatsvad institutsioonid sõltuvad hääletustest ning teistest eelistuste väljendustest.¹⁰ Vaadeldes aga kaugemale demokraatia eeldustest, siis David Held on kirja pannud, mida peaks demokraatia saavutama: võrdsust, vabadust, moraalselt enesearendamist, ühiseid huve, erahuve, sotsiaalset kasu, tõhusaid otsuseid ning vajaduste rahuldamist.¹¹ Lisaks on David Held välja toonud natsionalismi ning militariseerumise aspekti, kuna rahvuslus aitab kaasa ühtse administratsiooni ning identiteedi realiseerimisele ning Held peab seda lausa kriitiliselt oluliseks demokratiseerumisprotsessi juures.¹² See illustreerib Jaapani Meiji ajastut, mil 19.sajandi lõpus ning 20.sajandi alguses juurutatud militaristlikud mõttemallid andsid tõuke demokratiseerumisprotsessi algatamiseks. Russell Hardin on tugevalt sidunud omavahel konstitutsionalismi, liberalismi ning demokraatia ning tema sõnul polegi kõige tähtsam leida demokraatiale õige definitsioon, vaid tuleb vaadelda kui tõhus ja teostav see on¹³. Hardin omistab põhiseadusele tähtsa koha ning tõdeb, et põhiseadus ei eelda universaalset ega isegi laialt levinud nõusolekut ega üksmeelt, vaid tähtis on sellele vastukäiva piisava opositsiooni puudumine.¹⁴ See on tähtis Jaapani puhul,

¹⁰ Dahl, Robert A. *Polyarchy. Participation and opposition* (New Haven; London: Yale University Press, c1971), 3.

¹¹ Held, David . *Models of democracy*, 3.

¹² Held, David. *Democracy and the global order: from the modern state to cosmopolitan governance*, 58.

¹³ Russel Hardin, *Liberalism, constitutionalism, and democracy*, 3.

¹⁴ Ibid. 107.

kus USA poolt sätestatud uus põhiseadus ei pruukinud paljudele (või isegi enamusele) meeldida, ent kuna puudus piisav vastupanu sellele, oli võimalus demokraatlik ning inimõigusi propageeriv põhiseadus siiski vastu võtta ja selle peale ehitada üles uut demokraatiat. Jaapanlane Masaru Kohno näeb põhiseaduse olulisust Jaapani kontekstis ning omistab Jaapani demokraatia alustalaks nende põhiseaduse ning valitavad (esinduslikud) institutsioonid.¹⁵

Soome tuntud politoloog Tatu Vanhanen on tõdenud, et kuigi erinevaid demokraatia ning demokratiseerumise teooriaid on mitmeid, siis puudub neis konsensus ning kohati on need teooriad isegi üksteisele vastukäivad. Üllataval kombel võtab Vanhanen positsiooni, et tegelikkuses on küll võimalik mõelda välja ühist ning kõikidele riikidele sobivat demokratiseerumise teooriat.¹⁶ Vanhanen näeb demokraatias ning demokratiseerumises tugevat Darwini evolutsiooniteooria tõlgendust, kus toimub pidev võitlus ressurside jaoks, ning sellest tulenevalt defineerib ta demokraatiat kui süsteemi, kus võimuresurssid on jaotatud mitmete vahel, samas kui autokraatias on võim jagunenud tugevamate ning üksikute vahel.¹⁷ Täpsemalt, „demokraatia on poliitiline süsteem, kus ideoloogiliselt ning sotsiaalselt erinevad grupid võivad seaduslikult võistelda poliitilise võimu nimel ning kus inimesed valivad institutsioonidesse võimukandjad ning sealjuures vastutavad institutsioonid inimeste ees“¹⁸. Niiviisi ei saa evolutsiooniteooria kohaselt ükski omavahel võistlev grupp teineteise üle ainuvõimu kehtestada. Sealjuures hindab Vanhanen põhilisteks võimuresurssideks kontrolli tööstuse ning tootmise üle, teadmisi ning erioskusi ning füüsilise võimu ja vägivalla haldamist (politseijõud, armee).¹⁹

Demokratiseerumine ei ole maailmas läbi ning iga päev käib võitlus selle levitamiseks. Eelmise sajandi teisest poolest seoti inimõigused tugevamalt demokraatliku süsteemiga ning kuna need on kuulutatud universaalseteks, lasub kõikidel ÜRO riikidel otsekui moraalne kohustus seda edendada riikides, kus inimõigusi rikutakse. Ajalugu on näidanud, et kaks demokraatlikku riiki omavahel üldiselt ei sõdi ning liberaalsed ja

¹⁵ Kohno, Masaru. "Rethinking Japan's democracy: origins of 'hybrid institutions' and their political consequences." *Contemporary Japan - Journal Of The German Institute For Japanese Studies*, Tokyo 24, no. 1 (March 2012): 95-112. Academic Search Complete, EBSCOhost, 96.

¹⁶ Vanhanen, Tatu. *Democratization. A comparative analysis of 170 countries* (London, New York: Routledge, 2003), 24.

¹⁷ Vanhanen, Tatu. *Democratization. A comparative analysis of 170 countries*, 28-29.

¹⁸ Ibid. 49.

¹⁹ Ibid. 3.

inimõiguseid austavad ühised hoiakud on parimad turvalisuse garantiid. Seega pole demokratiseerumine maailmas kindlasti läbi ning selle olulisus peitub meie kõigi turvalisuses. USA poolt kirjutatud uus Jaapani konstitutsioon (jõustus 1947) on olemusel patsifistlik ning läbi demokratiseerumisprotsessi suudeti tagada, et endine militaarne ning imperiaalne riik on tänaseks rahumeelse välispoliitikaga ega ohusta põhiseadust järgides enam teisi riike ega rahvaid. Jaapanis läbi viidud demokratiseerumisprotsess suutis tuua teatava rahu Ida-Aasia piirkonda, ning rahumeelne ja demokraatiat austav riik oli heaks tasakaaluks võimsale maoistlikule Hiinale ning see arvatavasti stabiliseeris piirkonda. Jaapanis on demokratiseerumine oluline, kuna just läbi selle suudeti saavutada Meiji-aegne siht – saada lääneriikidega võrdseks jõuks. Demokraatia on tänapäeva maailmapoliitikas oluline element, et saavutada hea koostöö teiste tugevate riikide ning organisatsioonidega ning seeläbi omistada suurem hääl ja mõjuvõim maailma poliitikas.

2. Demokratiseerumine Jaapanis kuni Teise maailmasõjani

Esimesed demokratiseerumise alged Jaapanis langesid paradoksaalselt kokku perioodiga, mil algas suurem militariseerumine ning üha rohkem kinnistus imperiaalne mõtteviis. Eelnimetatud periood algas juba 19.sajandi teisest poolest, kui võimule tuli keiser Meiji, kes ühelt poolt soovis Jaapanit muuta tugevaks, võimsaks ning lääneriikidega võrdsemaks, teisalt aga soosis paremat (läänelikku) haridust ning õigusliku alusega kohtusüsteemi. Kuigi oma olemuselt oli Meiji režiim siiski autoritaarne, mille keskmes olid tugev keisrivõim ning imperiaalsed eesmärgid, saavutati sel ajal märkimisväärsed demokratiseerumisele olulisi elemente ning rahvale tutvustati esimest korda läänelikke väärtusi nagu vabadus ning võrdsus. Meiji ajastule järgnes tema poja Yoshihito võimuperiood 1912-1926, mida Jaapanis nimetatakse Taisho ajastuks. Kuna uue nõrga keisriga kaasnes poliitiline liberaliseerumine, parteistumine ning demokraatlike väärtuste edasiarendus, on seda aega kutsutud Taisho demokraatiaks, andmaks tugeva kontrasti sellele eelnenud autoritaarsele monarhiale ning sellele järgnenud militaristlikule Showa perioodile. Showa periood algas 25.detsembril 1926, kui keisrivõimu sai ametlikult enda kätte ennist regendina töötanud Yoshihito poeg Hirohito. Kuigi Showa periood tähendab rahu ja harmoonia ajastut, kaasnes Hirohito võimuga kuni 1945.aastani ultranatsionalistlik

ning totalitaarne kord, mis Jaapani maailmasõtta juhtis ning riigi majanduslikult laastas. Sel ajaperioodil kaotati riigist kõik eelnevad demokraatlikult elemendid, mille sellele järgnenud USA okupatsioon 1945-1952 edukalt taastas. USA okupatsioonile järgnenud periood tänapäevani on näinud endas nii demokraatia edasiarendust kui ka diskussioone, kas ühe partei domineerimine hoopis õõnestab värsket demokraatiat ning kuidas tagada naiste osalus poliitikas ning võrdväärne kohtlemine ühiskonnas. Demokratiseerumise lainel on seega oma olemuselt lineaarsed, kuid okupatsiooni-eelne Showa ajastu tekitab demokratiseerumisele anomaalia, mida 20. sajandi teine pool õnneks kasvavas trendis korvab.

2.1 Meiji ajastu

Alates 1868. aastast, mil Meiji läbi poliitilise revolutsiooni võimule sai ning shogunite võimu peatas, suutis ta võrdlemisi lühikese ajaga transformeerida feodaalse, isoleeritud ning agraarse ja majanduslikult tagurliku Jaapani modernseks ja tugevaks nii sõjaliselt, luues kaasaegse armee ning mereväe, kui ka majanduslikult, pannes aluse Aasia ühele edukaimale industriaalarengule. Samuti asendati feodaalne kord tugeva tsentraliseeritud bürokraatiaga, kus võimuladvikus paiknes keiser ise.²⁰ Siiski toimus valitsemise tasandil üha demokraatlikemaid muudatusi, nii võeti 1889.aastal ametlikult vastu uus põhiseadus, moodustati parlament ning lasti rahval parlamendi alamkoda ise valida.²¹ Kusjuures, rahva osalus kõlab küll paberil kenasti, ent tegelikkuses said esimestel valimistel 1890.aastal vaid 1% rahvastikust valida.²²

Juba 1885.aastast sätestati uus valitsussüsteem, kus valitsuskabinetti ning seaduste vastuvõtmist juhtis peaminister. Ministrid määras keiser ise ning nende tegevust ei kontrollinud mitte seadusandlus, vaid otsesed keisri käsud.²³ Parlament oli olemuselt jaotatud alamkojaks ning ülemkojaks, ning kui alamkojas oli väikese hulga rahva poolt valitud esindajad, siis ülemkoja moodustasid keiserlik perekond ja nende poolt määratud oligarhid ning nende ülesanne oli alamkoda kontrollida ning keisri soovitud seadusi vastu

²⁰ Beasley, W.G. *Japanese Imperialism 1894-1945* (New York: Oxford University Press INC., 1987), 6.

²¹ Henshall, Kenneth. *Jaapani ajalugu : kiviajast suuriigini* (Tallinn: Valgus, 2010), 112.

²² Neary, Ian *The state and politics in Japan* (Cambridge: Polity Press, 2002), 17.

²³ Pyle, Kenneth B. *The making of modern Japan* (Toronto: Heath, c 1996), 123.

võtta. Lisaks oli keisril õigus alamkoda laiali saata või tegevus peatada²⁴, seega sisuliselt polnud valitaval esinduskojal reaalselt mingit võimu. Seetõttu on Kenneth Henshal nimetanud seda aega pigem „autoritaarseks demokraatiaks“²⁵. Uuteks oligarhideks olid noored samuraid, kes aitasid 1868. aastal riigipööret Mutsuhito (Meiji) kasuks korraldada ning seeläbi kindlustasid kontrolli uues valitsuses.²⁶ Lisaks valitsuskohtadele jagati endistele samuraidle juhtivaid kohti uutes prefektuurides ning neile anti uusi aadli tiitleid hoides seeläbi ära nendepoolse mässu uue korra vastu.²⁷ Hoolimata vastse parlamendi loomisest, kuulus vastutus sõjalise ning administratiivse bürokraatia eest parlamendi asemel keisrile, ning inimõigusi ei kaitstud konstitutsiooniga, vaid hoopis „seaduse piires“²⁸ (ent seadusi sai iga hetk muuta ning kohandada), seega ei olnud riik oma olemuselt siiski demokraatlik ning tegemist oli vaid näilise nähtusega.

19.sajandi lõpus hakati end rohkem avama Lääne tsivilisatsioonile ning –moraalile, mis arvatavasti aitasid järgneva sajandi teisel poolel kaasa demokratiseerumisele. Lääne ideed vabadusest, õigustest ning võrdsusest olid uudsed ning enne Meijit suures jaos tundmatud. Näiteks kommenteeriti Jaapani ajalehe Nihon (tõlkes Jaapan) esimeses numbris Lääne ideid niiviisi: „Me tunnustame Lääne tsivilisatsiooni silmapaistvaid omadusi. Me hindame Lääne teooriaid õigustest, vabadusest ning võrdsusest; ning me austame Lääne filosoofiat ja –moraale... Kuid üle kõige peame me kõrgelt lugu Lääne teadusest, - majandusteadusest ning –tööstusest. Samas ei pea neid omaks võtma puhtalt seetõttu, et need on läänelikud, vaid neid tuleb kasutusele võtta juhul kui nad panustavad Jaapani heaolusse“.²⁹ Vabadust ja võrdsust üritati mingil määral ühiskonnas sätestada, näiteks eemaldati klassidevahelised abiellumise keelud, lubati moodustada ühinguid ning kaotati erinevaid keelde ning piiranguid väljaheidetud ühiskonnagruppidele.³⁰ Seega võib eeldada, et meie demokraatia liberaalsed põhiväärtused, nagu vabadus ning võrdsus, olid Jaapanile teoreetiliselt ning ideeliselt tuntud juba 19.sajandi lõpus ning rahval aega nende Lääne ideaalidega harjuda, enne kui hilisem okupatsioon neid jõulisemalt peale surus.

²⁴ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history* (London, New York: Routledge, 2008), 61.

²⁵ Kenneth Henshall, *Jaapani ajalugu : kiviajast suuriigini*, 118.

²⁶ Ibid. 125.

²⁷ Pyle, Kenneth B. *The making of modern Japan*, 105.

²⁸ Neary, Ian. *The state and politics in Japan*, 17.

²⁹ Beasley, W.G. *Japanese Imperialism 1894-1945*, 32.

³⁰ Neary, Ian. *The state and politics in Japan*, 12.

Hoolimata sellest, et riigi tuum polnud olemuslikult demokraatlik, toimusid ühiskonnas siiski teatavad demokratiseerumise tendetsid. Lisaks esindusdemokraatlikele elementidele läänestati ja uuendati haridust, seadusi ning erinevaid tsiviilõigusi. Loomaks uuenduslikumat ja läbipaistvamat seadussüsteemi, kutsuti appi kaks Prantsuse akadeemikut, kelle töö tulemusena keelati 1876.aastal piinamine ning tehti kõik kohtuprotsessid avalikuks, 1882.aastal võeti vastu uus karistusseadustik ning läbi raskuste üritati vastu võtta ja rakendada tsiviilseadustikku.³¹ Mitte vähem tähtsam pole tõik, et nüüdsest muudeti kõik, tavainimesed ja endiseid samuraid, seaduse eest võrdseks.³² Et seda kõike paremini rakendada ning tsentraliseerida rohkem võimu, loodi 1873.aastal Siseministeerium, kes lisaks kontrollis maksustamist ning infrastruktuuri.³³ Seadustepõhisema riigi loomisel ning bürokraatia tsentraliseerumisel on oluline roll Jaapani edasises ajaloos ning on kindlasti kaasa aidanud demokraatlike reformide läbiviimisel. Oma olemuselt oli see samm edasi feodaalsest korratusest seadusliku õigusriigi loomisel, kus kõik on seaduse ees võrdsed ning puuduvad klassidevahelised privileegid. Teisalt on paljud ajaloolased hinnanud läänelike normide aksepteerimist ning sätestamist vaid fassaadina, et tõestada end lääneriikidele tsiviliseeritud ja võrdse partnerina ning seeläbi kaotada ning hoiduda ebavõrdsetest lepingutest.³⁴ David Heldi sõnul lisab demokraatia (või selle näilisus) poliitikas riikidele seaduste ning otsuste põhjendatust ning legitiimsust³⁵ ning seeläbi üritaski Meiji administratsioon lääneriikidega võrdsust taotleda.

Avatus ning uuendused toimusid hariduses ning tihtipeale koostöös Ameerika Ühendriikide nõuandjatega. 1871.aasta septembris loodi Haridusministeerium³⁶ ning haridus muudeti kõigile, vaatamata soost ning sotsiaalsest klassist, kohustuslikuks 1872. aastal (16 kuuks) ning 1886.aastal pikendati kohustuslikku kooliteed nelja aastani.³⁷ Misjonärikoolid ning üksikud erakoolid pakkusid tüdrukutele võimalust õppida kauem kui 4 aastat ning omistada lausa keskharidus, kuid ülikooli ei lubatud neid kuni II

³¹ Neary, Ian. *The state and politics in Japan*, 12-13.

³² Pyle, Kenneth B. *The making of modern Japan*, 105.

³³ Neary, Ian. *The state and politics in Japan*, 15.

³⁴ Grofman, Bernard . *Elections in Japan, Korea, and Taiwan Under the Single Non-transferable Vote* (University of Michigan Press, 1999), 8.

³⁵ Held, David. *Democracy and the global order : from the modern state to cosmopolitan governance*, 3.

³⁶ Neary, Ian. *The state and politics in Japan*, 15.

³⁷ Tipton , Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 50-51.

maailmasõja lõpuni.³⁸ Uue sajandi esimesel aastal said 95% kooliealistest lastest osa kohustuslikust haridusest.³⁹ Vanhanen on enda uurimuses demokratiseerumisest refereerinud Seymour M. Lipseti, kes omistas haridusele väga tähtsa relevantsuse demokratiseerumisprotsessi juures: „Mida kõrgem on hariduslik tase, seda tõenäolisem on uskumus demokraatia väärtustesse ning toetus demokraatilistele tavadele“⁴⁰. Kuid kohustuslik haridus ei täitnud vaid õilsaid eesmärgi rahva seas klassivahe vähendamiseks ning lugemuse suurendamiseks, see oli hea viis kuidas juba noorest peale lastele keisri autoritaarsust ja talle allumist õpetada.⁴¹ Just need noored olid kandvaks jõuks Showa ajastul vohanud totalitarismile.

Kuid Meiji ajal oli suurem rõhk imperiaalsete ideedele ning sõjaväe arengule. 1873.aasta seadusega muudeti väeteenistus kohustuslikuks kolmeks aastaks ning sellele järgnes veel neli aastat reservteenistust. Sõjaväge üritati varustada modernsema tehnoloogiaga ning samuti ignoreeriti rahva (eriti just talupoegade) nurinat pika väeteenistuse üle.⁴² Ilmselt ei kattu imperiaalne mõtteviis demokraatlike tunnusjoontega ning seega varjutavad imperiaalsed ning autokraatlikud arengud ning vallutused mõningad demokratiseerumise elemendid. See endine nõrk ning sissepooleelav riik suutis 1910. aastaks saada enda valdusesse Taiwani ning Korea ning omada suurt mõjuvõimu ka Manžuurias peale Vene-Jaapani sõda 1905. aastal.⁴³ Sellele lisaks varjutavad demokratiseerumist sisepoliitilised arengud, kus väljaspoolt üritati end näidata üha demokraatlikumana näiteks põhiseaduse ja parlamendisüsteemi loomisega⁴⁴, ent tegelikkuses olid lood teisiti ning kõigele olid peale sätestatud hägused piirid ning demokraatilisi elemente oli seega raskem kaitsta ning rakendada.

Uue sajandi alguseks oli valimisõigust laiendatud suuremale hulgale rahvale ning kuni 1930ndateni valitsesid kaks peamist parteid: Rikken Seiyukai ning Kensei Honto (alates 1916.aastast Kenseikai).⁴⁵ Meiji ajastu lõppes 1912.aastal, mil keiser Mutsuhito suri 30.juulil 1912 suhkruhaigusesse ning võimule tuli tema poeg Yoshihito, kelle nimeks

³⁸ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 52.

³⁹ Pyle, Kenneth B. *The making of modern Japan*, 157.

⁴⁰ Vanhanen, Tatu. *Democratization. A comparative analysis of 170 countries*, 22.

⁴¹ Neary, Ian. *The state and politics in Japan*, 13.

⁴² Ibid. 12.

⁴³ W.G. Beasley, W.G. *Japanese Imperialism 1894-1945*, 6.

⁴⁴ Henshall, Kenneth. *Jaapani ajalugu : kiviajast suuriigini*, 126.

⁴⁵ Neary, Ian. *The state and politics in Japan*, 20.

valiti positiivse kõlaga Taisho ehk „Suur õiglus“⁴⁶. Meiji ajastu lõpuks oli demokraatiseerumine toimunud seega erinevates hoiakutes: kõigi võrdsus seaduse ees ning naiste võimalus algharidust omada, võimalus hääletada delegaate parlamendi alamkotta ning idee kaitsta õigusi (olguigi, et hädaseid) seadusega.

2.2 Taisho demokraatia

Kuigi Taisho demokraatiat (1912-1926) saab vaadelda kitsamalt kui lihtsalt parteide kasvavat võimu, siis tegelikkuses hõlmab see fenomen sotsiaalseid liikumisi suurema võrdsuse ja õiguse eest (töölis-, nais-, õpilas- ning farmerite liikumised).⁴⁷ Need olid kõik mõjutatud nii Lääne poliitikast ning –liikumistest kui ka üleüldisest urbaniseerumisest, moderniseerumisest, keskklassi tekkest ning Meiji ajal sätestatud võrdsemast ning kvaliteetsemast haridusest.

Taisho demokraatiale annab demokraatilise kõla parteide võim. 1912-1918 aastatel toimusid väga mitmed ministrite vahetused, ent siiski polnud genrod veel valmis määrama kedagi parteidest peaministri rolli täitma. Siiski said tasapisi mõned parteiliikmed, seahulgas Hara Kei ministritoolidele ning genrode võim hakkas üha vähem haihtuma. Kuid 1918.aastal kui järjekordne peaminister lahkus ametipostilt, polnud enam kedagi armeest peaministri kohale määrata ning ainukese võimalusena jäigi Hara Kei, kes oli tavaklassist, Seiyukai parteist ning suutis taastada valitsuse legitiimsust.⁴⁸ Hara suutis võimu kinnitada mõlemas parlamendi kojas ning veelgi suurendada parteide võimu riigi valitsemises. Kahjuks oli võim üürrike ning peale Hara mõrvamist 1921.aastal oli ta järglane Takahashi Korekiyo küll partei esimees, ent peale teda olid järgmised 3 peaministrit väljaspoolt parteisi või keegi aadlike hulgast. 1924.aastal ühendasid 3 suurimat parteid (Kenseikai, Rikken Seiyukai ning Kakushin) oma jõud ning suudeti peaministri tool taas parteide kätte saada ja 3 parteid moodustasid esimese koalitsiooni Jaapani ajaloos.⁴⁹ Lisaks täidesaatva võimu parteidele omistades, toimus üleüldises poliitilises maastikus parteide elavnemine. Sajandi alguses loodi Sotsiaaldemokraatlik

⁴⁶ Henshall, Kenneth. *Jaapani ajalugu : kiviajast suuriigini*, 130.

⁴⁷ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 93.

⁴⁸ Neary, Ian *The state and politics in Japan*, 21-22.

⁴⁹ Ibid. 25.

Partei (1901), mille iga küll Rahupolitsei seadusega (*Peace Police Law*)⁵⁰ pikaks ei jäänud, ent uus katse tehti 1906.aastal, kui loodi Jaapani Sotsialistlik Partei. Järgmiseks aastaks oli selle tegevus lõpetatud.⁵¹ Sarnaselt eelkäijatele polnud 1922.aastal salaja loodud Jaapani Kommunistliku Partei eluiga pikem kui aasta ning et ära hoida tulevaseid sotsialistlikke ilminguid, sätestas 1925.aastal Rahu Säilitamise Seadus (*Peace Preservation Law*) kõikide kapitalismi või kehtiva korra vastu suunatud liikumiste ja gruppide illegaliseerimist. Seda sama seadust kasutati kümnendi lõpu poole ära ka muude liikumiste summutamiseks, mis kokuvõttes eemaldaski ühiskonnast erisuguse sotsiaalse aktivismi⁵² ning rajas vaikselt teed taas autoritaarse ning paternalistliku ühiskonnakorralduse poole.

Tänu kõrgele lugemusele ja haridusele said ajakirjad ja ajalehed massidele kättesaadavamaks ning see sidus tugevalt omavahel rahva ning poliitika, kuid loomulikult ei olnud see meeltemööda võimudele, kes Taisho valitsemise ajal hakkasid ühiskondlikku aktiivsust piirama.⁵³ Sellele kontrastiks sooviti siiski esindusdemokraatiat edenendada ning kaasamaks rohkem rahvast riigi valitsemisse ning muuta riiki demokraatlikumaks, võeti 1925.aastal vastu uus hääletusseadus, lubades kõikidel meestel üle 25 eluaasta osaleda hääletamisel (vt. Joonis 1).⁵⁴ Seega osalesid nüüd hääletusel 22% rahvast, mis on suur demokraatlik areng edasi võrreldes esimeste valimistega 1889, kui valis ligikaudu vaid 1% rahvast.

Ometi varjutas Taisho demokraatia ajajärku imperialismi sugemed, selle kõike värvikamaks näiteks on 7.mail 1915. Hiinale esitatud „21 nõudmist“. Peale I maailmasõja võitjate poolt olemist ning Lääne toetuse saamist, kompas Jaapan enda võimu piire ning kasutas ära Hiinas tekkinud segaduste ning nõrkuste hetke, esitades nõudmised kontrollimaks Hiina infrastruktuuri, välispoliitikat, majandust ning valitsust.⁵⁵ Sisuliselt oleks see muutnud Hiina Jaapani protektoraadiks, ning isegi lääneriigid, kel endalgi olid huvid Hiinas, ei saanud Jaapanit suuresti tagasi hoida. Ometi suudis Hiina koos väikese protestinoodiga Läänest saavutada enda jaoks parem leping ning see jõustus sama aasta

⁵⁰ 1900.aastal vastu võetud seadus, mis lubas töölisi liikumist ning sotsialismi propageerivate grupeeringute tühistamist.

⁵¹ Neary, Ian. *The state and politics in Japan*, 22.

⁵² Ibid. 27.

⁵³ Pyle, Kenneth B. *The making of modern Japan*, 160.

⁵⁴ Neary, Ian. *The state and politics in Japan*, 25.

⁵⁵ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 94.

25.mail. Demokraatlik meelelaad ning Lääne mõjud suutsid viivuks imperiaalsed lahendused Jaapani poliitilisest ladvikust eemaldada ning Shidehara Kijuro juhtimisel koostati 1920ndatel välispoliitiline kava, mis nägi ette pigem diplomaatilisi ning multilateraalseid lahendusi ja läbirääkimisi sõjalise hirmutamise asemel. Samuti vähendati sõjaväe eelarvet ning isegi uutes õpikutes asendati Meiji-aegne tugeva rahvusluse õhtuamine hoopis rahuliku koeksisteerimise mudeliga.⁵⁶ See aeg oli väga üürrike ja alates 1925.aastast näeb õpikutes taas tugevaid natsionalistlikke tendentse, millele lisab hoogu veel igasse kooli määratud ohvitseri kohalolek (eelnevast sõjaväe eelarve kahandamisest töötuks jäänud ohvitserid), kes sisendasid veelgi imperialistlikku ning autoritaarset tekkivat suunda.⁵⁷ Kuid nagu David Held on rõhutanud, on rahvuslus tähtis aspekt demokratiseerumisprotsessi algatamiseks ning militaraane suhtumine ärgitas kaasa demokraatiliste elementide juurutamisele, nagu näiteks kodakondsuse või hääleõiguse andmine. Nõnda on näha ka Meiji ajal, ning mida rohkem mehi sai endale hääleõiguse, seda suurem on riigi võimalus kodanike mobiliseerimiseks ning armee kasvatamiseks.⁵⁸ Samuti on Samuel Huntington näinud militaarprotsessis moderniseerumise (ja seeläbi demokratiseerumise) eeldust, kuna läänelike sõjaliste eeskujude, relvade ning organisatsioonide omaks võtmisega toimub paralleelset ühiskonna moderniseerumine ning võimu ja administrasiooni tsentraliseerumine.⁵⁹

Aja jooksul on demokraatia mõistmisel oluliseks saanud naisõigused ning naiste osalus demokraatias. Feminismi tõus ja naiste valimisõiguse nõuded on alates 19.sajandi keskpaigast poliitilisel ja sotsioloogilisel areenil laiendanud demokraatia mõistet, kuid demokraatlike riikide normiks on need saanud alles peale II maailmasõda.⁶⁰ Kuigi Drude Dahlerup on naisliikumist seostanud tugevalt feminismi ning meeste vastandumisega, ei ole naiste õiguste laienemine ning nende aktiivsem ühiskondlik tegevus ning vabadus alati seotud radikaalsema feminismi poolega. Jaapanis ei saaks naisliikumist samastada ainult feminismiga, kuna naistel puudus teatud sooline teadlikkus ning ei üritatud

⁵⁶ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 95.

⁵⁷ Neary, Ian. *The state and politics in Japan*, 30.

⁵⁸ Held, David. *Democracy and the global order : from the modern state to cosmopolitan governance*, 56.

⁵⁹ Huntington, Samuel P. *Political order in changing societies* (London: Yale University Press, 1996), 123.

⁶⁰ Stearns, Peter N. *The Oxford Encyclopedia of The Modern World. 1750 to the present. Volume 2*, 453.

dihhotoomiat tekitada naiste ja meeste vahel ega vaidlustada meeste domineerimist, kuigi mingil määral kohtas sedagi.⁶¹

1920.aastal loodi NWA, mis soovis naistele võrdseid võimalusi nii poliitikas kui ka töökohtades⁶², kuid põhiliseks naisliikumise tõuke andis hoopis kultuur ning ajakirjandus. 1911.aastal avaldati ajakirja Seito (*Bluestocking*) esimene väljaanne, mis koondas endas feministlike naiste arvamusi ja luuletusi ning see mõjutas suuresti järgnevat emantsipatsiooni, luues versiooni uuest ja isesesivast naisest. Hiljem asendus ajakirja loomine väljund radikaalsete poliitiliste väljaütlemistega, võttes teemade aruteluks nii abordi, seksuaalsuse kui ka peremudelid. Ajakirja hinnati võimude poolt „ohtlikuks“ ning poliitiliste võimude surve all lõpetati selle tegevus 1916.aastal.⁶³ Ajakiri andis tõuke suuremaks ühiskondlikuks debatiks naiste ning nende õiguste üle ning peale NWA loomist suutis organisatsioon saavutada ühiskonnas mõningast edu. 1922.aastal lubati naistel osaleda poliitilistel koosolekudel ning 1930.aastal oli alamkoda nõus andma naistele isegi hääleõigust, mis ülemkoja poolt siiski tagasi lükati.⁶⁴ Siiski näeb kaasaegne Jaapani naisliikumise uurija professor Mikiko Eto Taisho perioodil tõusnud sõjajärgset naisliikumist elitaarsena ning suletuna vaid üksikutele eliidi feministidele⁶⁵ ning väga märkimisväärset naiste kaasatust see kaasa ei toonud. Ent oluline on siiski diskussiooni ning ideede levitamise kasvav trend ning üha suurenev naiste enesepildi teadvustamine ning oma enda arvamus konstrueerimine.

Taisho demokraatiale heidab enim varju 20ndate lõpp, kui algas tagakiusamine ning massiline arreteerimine ning mahasurumine.⁶⁶ Veelgi heidab demokraatiale varju rassism, mis hakkab tasapisi näitama Meiji-aegse ultranatsionalismi ideede ning enda identifitseerimise tulemust. Jaapanis suunati suurem viha korealaste vastu ning peale 1923.aasta võimast Kanto maavärinat, toimus korealaste massiline mõrvamine ning süüdistamine maavärina tekitamises. See andis tõuke parempoolsete ideede levikule ning

⁶¹ Eto, Mikiko. „Vitalizing Democracy at the Grassroots: A Contribution of Post-War Women’s Movements in Japan“, 120.

⁶² Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 99.

⁶³ Ibid. 99.

⁶⁴ Ibid. 100.

⁶⁵ Eto, Mikiko. „Vitalizing Democracy at the Grassroots: A Contribution of Post-War Women’s Movements in Japan“, 121.

⁶⁶ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 101.

eelarvamuste ja kuulujuttude levitamise⁶⁷ üritati rahva sees ultranatsionalismi ning parempoolseid ideid juurutada.⁶⁸

Masaru Kohno näeb aga vajadust rõhutada, et kuigi Taisho demokraatia oli erakordne ning muljetavaldav sellel ajajärgul ülejäänud maailmaga võrreldes, siis ei tohiks seda üle hinnata ning näha selle mõju tulevasele sõjajärgsele ja tänapäevasele demokraatiale, kuna enamuse demokraatia sugemed suudeti 1930ndatel hävitada ning USA okupatsioon transformeeris riiki niivõrd kardinaalselt ja teistusuguste normide ja reeglitega, et Taisho demokraatia sugemeid pole hilisemates institutsioonides näha ning selle pärand on säilinud vaid ajaloomälestusena.⁶⁹ Siiski on mõned ajaloolased näinud Taisho-aegset parteide valitsemist hea alustalana sõjajärgse uue parlamentaarse korra üles ehitamisel.⁷⁰

2.3 Showa ajastu ning antidemokratiseerumine

Hirohito sai 1926. aastal keisrivõimu esindajaks ning sel hetkel vaevles Jaapan majanduskriisis, vohas korruptsioon ning põllumajandussektor vaevles hindade kukkumisega. Samuti ei suudetud hakkama saada suure linnastumise ning kasvava lõhe maa- ja linnarahva vahel. Ühiskonnas tekkisid arutelud, miks oli üldse vaja võtta üle läänelikke majandus- ja poliitilisi süsteeme, kui see polnud edu toonud ning sel ajal raputas maailma just läänest alanud suur majanduskriis. Rahvas ning poliitiline ladvik hakkas otsima paremaid lahendusi probleemide lahendamiseks ning samal ajal populaarsust ja võimu koguvad paremäärmuslased Saksamaal ja Itaalias tundusid oma ebademokraatlike ja autoritaarsemate meetmedega tõhusamad lahendused.⁷¹ Seega hakkas alates 1930.aastast esile tõusma fašismi poliitiline tärkamine ning see oli tugevalt seotud pan-Aasia ideaali ning Meiji-aegse imperiaalse ning militaarse lähenemisega.⁷² Kõige kuulsam ultrarahvuslik revolutsionäär oli Kita Ikki (1883-1937), kelle arvates vajas Jaapan hädasti riigipööret, mis hõlmaks parlamendi laialisaatmist ning sõjaseisukorra

⁶⁷ Näiteks luisati rahvale, et korealased mürgitavad nende kaeve ning plaanivad relvastatud ülestõusu

⁶⁸ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 103.

⁶⁹ Kohno, Masaru. "Rethinking Japan's democracy: origins of 'hybrid institutions' and their political consequences", 97-98.

⁷⁰ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 95.

⁷¹ Henshall, Kenneth. *Jaapani ajalugu : kiviajast suuriigini*, 135.

⁷² Beasley, W.G. *Japanese Imperialism 1894-1945*, 177.

kuulutamist. Kita Ikki sotsialismi mõjutustega ideed eeldasid ühtlasi rikestelt vara likvideerimist ning tugevat plaanimajanduse kehtestamist.⁷³ Samas oli Kita Iki ideedes väga palju parempoolsust ning paraleele saaks tõmmata ka natsi-Saksamaaga, eriti võttes arvesse suhtumist naistesse. Kita Ikki arvates peaksid naised olema vaid head abikaasad ning emad, olema kodused ning samuti naeruvääristas ta Lääne naiste arvamusvabadust, enese ehitimist ning pidas naiste õigusi üleüldiselt kohatuks ning võimatuks.⁷⁴

Taisho kehtestatud demokraatlikumat riigisüsteemi asendamist autoritaarse militaristliku korraga üritati kahel riigipöörde katsel 1930. ning 1936. aastal. Kuigi mõlemad katsed ebaõnnestusid peamiselt seetõttu, et kõrgetel kohtadel kindralid olid pigem militaarse kui revolutsionaarse suunitlusega⁷⁵, näitas see ühiskonnas aina süvenevat lõhet ning kasvavat anti-demokraatlikku lähenemist. 1925.aastal vastu võetud Rahu Säilitamise Seadus andis võimaluse muuta riik totalitaarseks süsteemiks, kus inimeste käitumine ning sõna- ja väljendusvabadus sattus tugeva tsensuuri ning hirmu tõttu sõjaväe liidrite võimu alla. 1930ndatel eristus poliitikas kaks suuremat poliitilist gruppi: Imperial Way ning Control Faction. Esmalt mainitud oli pigem imperiaalsema keisri keske ning anti-kommunistliku suunitlusega, samas kui viimane nimetatud soovis rakendada pigem kommunistlike elemente, nagu kontroll raha ja töö üle, ning olla läbi militaarse reformi valmis astuma globaalsesse sõtta. Sealjuures hindab Beasley, et just viimati mainitud mängis suuremat rolli uue Jaapani militaarsel reformimisel.⁷⁶ 1936.aasta riigipöörde segadustes võitis just Control Faction, kui Imperial Way ülestõusu katse keisri ning valitsuse poolt maha suruti. Kahe poole rivaalitemise lõpp lasi keskenduda armee distsiplineerimisele ja moderniseerimisele ning andis järk-järgult sõjaväe juhtidele suuremat kontrolli raha ning loodusvarade üle armee ülalpidamiseks.⁷⁷ Nüüdseks oli ilmne, kui suurt rolli mängisid poliitikas kindralid ja sõjavägi ning parteide võim koondus nüüd kaudselt sõjaväejuhtide kätte. Siinkohal on oluline mainida, et füüsiliselt ei haaranud kordagi armee valitsuse üle võimu ning Meiji konstitutsioon kehtis edasi, küll aga suutsid nad mõjuvõimu kasutades allutada enda võimu alla riigi bürokraadid ning seadusloome ning neisse ise

⁷³ Beasley, W.G. *Japanese Imperialism 1894-1945*, 178.

⁷⁴ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 124.

⁷⁵ Ibid. 180.

⁷⁶ Beasley, W.G. *Japanese Imperialism 1894-1945*, 181.

⁷⁷ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 125.

infiltreeruda.⁷⁸ John Keane on uut imperaalset ning militaarset poliitikat Jaapanis kutsunud „väärastunud mutatsiooniga demokraatiaks“.⁷⁹

Bharne'i hinnangul oli armee 1937.aastaks, mil nad võimu endale haarasid, hävitanud kõik demokraatlikud elemendid riigist.⁸⁰ Taisho demokraatia ajal elavnenud naisliikumine jätkus edasiviiva jõuna 1930ndatel, kuid lõpuks hävitati selle sugemed militaristliku režiimi poolt.⁸¹ 1939. aastal sätestas valitsus uued tsensuuriseadused, mis olid modelleeritud Josef Goebbelsi näitel ning hakati soosima tugvamat propagandat ning kujutama „õiget“ pilti: mehed sõjas ning naised neid kodus ootamas.⁸² Võimu koondumine sõjaväe juhtide kätte eskaleerus 1937.aastal Hiinasse sissetungiga ning algas II maailmasõja eelmäng.

3. USA okupatsioon 1945-1952 ning järelkajad

3.1 USA okupatsioon

USA okupatsioon Jaapanis ei olnud FRUS arhiivi andmetel äkiline ega rutakas planeerimine, vaid nagu ilmneb sel hetkel asevälisministri Joseph C. Grew kirjust 1944 aastal, planeeriti juba 2 aastat (ehk alates 1942.aastast) sõjajärgset Jaapani okupatsiooni ning sama aasta detsembris valmistati juba tingimusteta allaandmise lepinguid Jaapanile esitamiseks.⁸³ Kui Jaapan peale Hiroshima ja Nagasaki tuumapomme 14.augustil allandas ning allaandmise dokumendile 2.septembril 1945 alla kirjutas, algas seitse aastat kestnud USA okupatsioon transformeerimaks laastatud riiki demokraatlikuks ning rahumeelseks partneriks. Okupatsiooni hakkas juhtima SCAP, kelle juhatajaks määras president Harry Truman kindral Douglas MacArthuri. Kuigi on laialt levinud okupatsiooni kutsumine „USA okupatsiooniks“, oli see teoorias liitlaste ühine operatsioon

⁷⁸ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 136.

⁷⁹ Keane, John. *The Life and death of democracy* (London: Pocket Books, 2010), 729.

⁸⁰ Bharne, Vinayak. „Manifesting Democracy: Public Space and the Search for Identity in Post-War Japan“, 38.

⁸¹ Eto, Mikiko. „Vitalizing Democracy at the Grassroots: A Contribution of Post-War Women's Movements in Japan“, 121

⁸² Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 135.

⁸³ FRUS. United States Department of States / Foreign relations of the United States, Volume VI, 497-498.

ning 1945.aasta detsembris moodustati Liitlasnõukogu, kes sai kokku iga kahe nädala tagant ning võttes arvesse Kaud-Ida Komisjoni nõuandeid, kujundas üldist okupatsioonipoliitikat. Tegelikuses oli suurim mõjuvõim siiski USA-l ning MacArthur tegutses vastavuses Washingtoni juhtkonna plaanidega Liitlasnõukogust hoolimata.⁸⁴ David Cortrighti sõnul soovis USA okupatsiooni ja demokratiseerumisega saada endale liitlane võitluses kommunismi vastu ning samuti säilitada enda mõjuala Vaikse ookeani läänepoolses sfääris.⁸⁵

Vaieldamatult on USA seitsme aastase okupatsiooni mõjukaim ning värvikaim näide nende poolt kirjutatud uus Jaapani põhiseadus, mis jõustus 3.mail 1947. Lisaks põhiseadusele ning riigi demokraatlikumaks muutmisele oli ameeriklastel oluline roll üleüldises Jaapani üles ehitamises, alustades majandusliku abi ning raha- ning kaubandussüstidega. Okupatsiooni alguses oli Jaapan täielikult laastatud nii moraalselt, poliitiliselt ja majanduslikult, ent okupatsiooni lõpuks oli Jaapanis kasvav ning kasumlik tööstus, patsifistlikult meelestatud ühiskond, demokraatlike väärtusi austav ning inim- ja tsiviilõigusi rakendav õigusriik. Loodi konstitutsiooniline monarhia, kus keisri võib piirati üksnes sümboolseks, täidesaatev võim on valitsuse käes ning seadusandlik võim rahva poolt valitaval parlamendil.

Konstitutsioon kirjutati okupatsioonijõudude poolt 1946.aastal ning käiku läks ta 1947, kusjuures seda põhiseadust pole tänaseni muudetud. Uus põhiseadus oli väga suurte mõjutustega USA põhiseadusest ning oma olemuselt rõhutas patsifistlikku ning demokraatliku ja inimõigusi austava riigi teket. Vast kõige radikaalsemateks muudatusteks saaks lugeda Jaapani keisri tähtsust vaid sümboolseks tasandades⁸⁶ ning tänini vaidlusi tekitanud patsifistlik Artikkel 9, mis keelab sõjaväe kasutamist välja arvatud enesekaitse korral ning samuti keelab sõjajõu kasutamist rahvusvaheliste tülide lahendamisel.⁸⁷ FRUS andmetel ilmneb, et juba augusti alguses toimusid Jaapani võimudega Bernis (mis oli jaapanlastest ametnike ja salateenistuse tähtsaim punkt Euroopas peale Moskvat) arutelud tingimusteta allaandmise kohta, ning Jaapani poolt oli

⁸⁴ Henshall, Kenneth . *Jaapani ajalugu : kiviajast suuriigini*, 165.

⁸⁵ Cortright, David . *Peace: A History of Movements and Ideas* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 120.

⁸⁶ Sealjuures võim kuulub rahvale ja parlament on riigivõimu kõrgeim organ.

⁸⁷ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 162.

jäänud mulje, et nad oleksid nõus alla andma, kui tagatakse keisrivõimu säilitamine.⁸⁸ Taoline mitteametlik kokkulepe ja vastutulek tagas keisrivõimu säilitamise ning Hirohito kaitse, kuna oli ilmne, et tema tagandamise ning võimaliku hukkamisega oleks rahvas veelgi suuremasse kaosse sattunud ega poleks okupatsioonivõimudega kaasa tulnud ja üheskoos riiki ülesse ehitanud.

Uus poliitiline süsteem nägi ette tugevamat alamkoda ehk Esindajatekoda ning ülemkoda ehk Nõunikekoda, millel oli jõud alamkoja vastu võetud seaduseid (sh eelarveid) tagasi lükata ja seeläbi sai see poliitilisel maastikul omajagu manipuleerida ning võis soodustada mustemaid poliitilise mängu stabiilsuse hoidmiseks. Esindajatekojale anti senisest suurem võim, nüüdsest valis just alamkoda peaministri, kes ise alamkotta kuulus ning tavapärast valiti peaministriks üldvalimiste võitnud partei liider. Muutus toodi sisse esindatuse suurendamisel, see tähendab, et uue seaduse järgi valis rahvas nii ülem- kui alamkoda ning rahva esindatust suurendati enim naistele hääleõigusega andmisega. Kuni 1993.aastani kehtis üksiku mitteülekanatva hääle süsteem, mis koosnes mitmemandaadilistest valimisringkondadest ning valijatel oli vaid üks hääl ning see ei kandu edasi parteile. Näiteks Jaapani viimasel taolisel hääletusel 1993.aastal jagati riigis 129 piirkonna vahel 511 Esindajatekoja kohta, kus kaheksa regiooni said valida kaks esindajat, 39 piirkonda kolm esindajat, 36 ringkonda said valida 4 delegaati, 46-l piirkonnal oli võimalus valida lausa 5 ning kahel piirkonnal lasus võimalus lausa 6 delegaati saata.⁸⁹ 1946.aasta valimistel üritasid USA võimud küll süsteemi veidi reformida ning piirkondadele mandaate juurde anda, ent kuna see aitas valitsusse sotsialistlikke ning kommunistlike parteide esindajaid, siis Külma sõja valguses jäädigi siiski kindlaks tavapärasele viisile.⁹⁰

SCAP ootas õhinaga nägemaks ühiskonna demokratiseerumist ning selleks loodeti näha ametiühingute moodustamist ning selle soosimiseks võeti vastu vastav seadus, lubades ametiühinguid moodustada nii avaliku- kui ka erasektori töötajatel ning sätestasti protseduurid streikimiseks. Uuesti avastatud vabadust kasutasid inimesed meeleldi ära ning 1946.aasta lõpuks kuulusid juba 5 miljonit töolist mõnda ametiühingusse. Ametiühingute kaudu said töölised nõuda suuremat kaasarákimist nii töö korralduses kui

⁸⁸ FRUS, Volume VI, 494.

⁸⁹ Grofman, Bernard. *Elections in Japan, Korea, and Taiwan Under the Single Non-transferable Vote*, 6.

⁹⁰ Ibid. 7.

ka juhtimises.⁹¹ Kuid nii nagu Meiji ajal, oli ka seekord palju näilisust demokraatlike reformide näol ning tegelikkuses käivitasid okupatsioonivõimud 1947.aastal üldstreigi ära keelamisega teatud mõttes tagasikäigu. 1948.aastal keelas SCAP postitöötajate streigid ning sama aasta suvel laiendas keeldu kõikidele avaliku sektorite töötajatele. Korea sõja koidikul viisid okupatsiooniväed 1949.aastal läbi puhastust kommunistide hulgas ning kuigi Kommunistlik Partei säilitas oma legitiimsuse, kiusati nende liikmeid piisavalt taga, et enamus pidid riigist lahkuma või põranda alust tegevust jätkama.⁹² Seega ei saa ameeriklaste okupatsiooni näha üksnes üdini demokraatlikuna, vaid tegelikkuses kohandati paljusid seadusi vastavalt okupatsioonivõimu enda vajadustele autoritaarsemaks ning paternalistlikumaks. See omakorda andis tõuke hilisemaks ameeriklaste vastu suunatud antipaatialle ning üleüldises poliitikas pettumiseks.

Üks okupatsiooni mõjukamaid reforme oli maareform, millega koostöös Jaapani valitsusega koheselt pihta hakati ning mis mõjutas pea poolt rahvastikku ja aitas levitada demokraatiat maakohtadesse. Maareform nägi ette maa täielikku ümberjaotamist ja – jagamist ning rendisuhete kaotamist, mis kokkuvõttes vähendasid külapealike võimu ning autoritaarsust ja aitasid vähendada linnaelanike ning talumeeste rahalist ning elustiililist lõhet.⁹³ Okupatsiooni alguses olid 67.2% maarahvast kas täielikud või osalised rentnikud, ent 1954.aastaks oli see protsent vähenenud 15.3%-ni. Samuel P. Huntingtoni arvates oli see maareform üks ajaloo efektiivsemaid, kuna seeläbi suudeti kaotada rikaste maaomanike kiht ja tagada majanduslik võrdsus maakohtades.⁹⁴ Et veelgi vähendada ülirikaste võimu vaesemate ning üldise majanduse üle, võeti vastu ka anti-monopoli ning *zaibatsude* vastu suunatud seadus, kuna just nende suurte konglomeraatide peale toetus varasem militarism ning feodaalne kord. Lisaks *zaibatsu* firmade lahti lõhkumisele muudeti nende suunitlust, näiteks hakkas enne sõjamasinaid tootnud Honda valmistama mootorsõidukeid ning militaaroptikaga tegelnud Canon ning Nikon alustasid kaamerate tootmisega. Taoline suur muutus ning talupoegadele maa andmine andis tõuke väikeste ettevõtete arenguks ning liberaalsema majanduspoliitika kasutusele võtuks.⁹⁵

⁹¹ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 159.

⁹² Ibid. 166-167.

⁹³ Ibid. 160.

⁹⁴ Huntington, Samuel P. *Political order in changing societies*, 386.

⁹⁵ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 160

Kultuuri vallas on samuti näha demokraatlike ideede praktiseerimist ning levitamist. SCAP-i ametnikud nägid Jaapani traditsioonilises kabuki teatris suurt mõju enda demokraatlike ideede levitamisel ja rahvalt tähelepanu saamisel. Samuti tegelesid SCAP-i tsensuuriametnikud olemasolevate militaristlike ning ultrarahvuslike tükide keelamisega, et see tühimik täita demokraatlike ideid propageerivate etendustega.⁹⁶ Loomulikult tekitab millegi traditsioonilise ja harjumuspärase asendamine uuega teatavat trotsi, antud juhul just kabuki teatrijuhtide poolt, kes pidid äkitselt uhiuued näidendid muretsema, ent okupatsioonivõimude „soovitusi“ oli raske eirata. Teatri kasutamine propaganda- ja või ideede levitamise vahendina pole uus ei Aasias ega mujal Euroopas. Nii näiteks kasutas ka Mao Zedong just propagandistlikke tükke ning näidendeid just lihtrahva ning kirjaoskamatute mõjutamiseks, kuid Jaapanis oli teater populaarne, kättesaadav ning tähtsal kohal kõigi elanike jaoks.

Eelnevalt on mainitud naisõiguste olulist rolli demokraatia mõistmisel ja sellele hinnangu andmisel. Traditsiooniliselt on Jaapanis domineerinud tugevalt patriahaalne külg ning naiste osalus- ja valimisõigus poliitikas tagati neile alles USA okupatsiooni ajal. Põhiline naiste õiguste eest seisja oli GHQ, kes lisaks konstitutsioonilisele hääleõigusele levitasid ja toetasid ka naiste autonoomseid organisatsioone erinevates valdkondades. Oluliseks hetkeks oli 1949, mil 44 grupeeringut ühisesid üheks suureks naisliikumise organisatsiooniks WGC-ks⁹⁷, mis suurendas nii mobiilsust erinevate gruppide kui ka sotsiaalse taustaga naiste vahel ning aitas kaasa oluliste väärtuse ning poliitilise kaasatuse levikule ühiskonnas. Naiste jaoks toimusid valimisüsteemis samuti olulised demokraatlikud muutused, nendest ilmekam on naistelehääleõiguse andmine 1946.aastal. Naised võisid esmakordselt saada parlamenti valituks ning esimestel üldvalimistel 1946.aastal valiti 39 naist parlamenti.⁹⁸ Patriarhaalseid traditsioone ning harjumusi on raske murda, ja seega on näha valimissüsteemis kahte erinevat tendentsi: kuigi hääletamisõigust kasutasid naised aktiivselt (Joonis 2), siis nende enda esindatus seadusandlikes kogudes on olnud siiski suhteliselt väike (Joonis 3). Harjumusi on raske

⁹⁶ Brandon, James R. "Democratic Kabuki" for a "Democratic Japan": 1945-1946." *Asian Theatre Journal* 31, no. 1 (Spring 2014): 103-125. Academic Search Complete, EBSCOhost, 103-104.

⁹⁷ Eto, Mikiko. „Vitalizing Democracy at the Grassroots: A Contribution of Post-War Women's Movements in Japan“, 122.

⁹⁸ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 162.

murda ning nagu Joonis 3 indikeerib, algas suurem tõus naiste esindatusest seadusandlikes kogudes alles ülejäärmise generatsiooni esiletõusuga 1990ndate algusest.

Paljud sõjajärgsed naisliikumiste eestvedajad olid samas valdkonnas aktiivsed enne sõda ning kasutasid nüüd taaskord võimalust enda ideede ja väärtuste edasikandmiseks. Näiteks lõi sõjaeelne naiste õiguste eest võitleja Mumeo Oku 1948.aastal koduperenaisi ühendava organisatsiooni HU, mis poliitiliste nõudmiste asemel keskendus hoopis olmelistele probleemidele, näiteks nõuti parema kvaliteediga tuletikke.⁹⁹ Kui aga Korea sõda 1950.aastal algas, muutis see jaapanlasi murelikuks ning vastsed sõjaõudused innustasid mõtlema rahumõtteid ja selle nimel tegutsema. Nii lõi Taisho ajal tegutsenud üks juhtivaid feministe Raicho Hiratsuka 1953.aastal kaheksateistkümnest autonoomsetest naisgrupeeringutest, erinevate ametiühingute naiste osakondadest ning naistest koosnevatest kutsegruppidest katuseorganisatsiooni FJWG, mis tegeles rahu propageerimise ning naiste jõu suunamisest ühise eesmärgi nimel.¹⁰⁰ See ilmestab mitmekesisust, mida vastne naiste ühiskondlik kaasatus, mõtte- ja tegutsemisvabadused ning kollektiviseerimisvabadus ühiskonda kaasa tõid, muutes ühiskonna erinevaid osasid kaasatumaks ning häälekamaks nii poliitilises kui ka sotsiaalses sfääris.

Lisaks maa- ja ametiühingute reformidele tegi suure muutuse läbi haridussüsteem, kus ära keelati kõik rahvusluse rõhutavad ainekavad, õpikud ning isegi õpetajad. Üle 100 000 koolitöötaja ja õpetaja kaotasid oma töö.¹⁰¹ Ootused naiste kasvavale rollile ühiskonnas kasvasid koos nende hariduslike saavutustega ning vähendasid vahet eliidi ja tavarahva vahel.¹⁰² Samuti kaasas see rohkem naisi ise juhtrolli võtma ning mitte järgima „eliidi feministe“, nagu oli tavaks Taisho demokraatia ajal. Haridusreformiga pikendati kohustuslikku haridust 9 aastani ning soositi segakoolide teket ning lubati naistel astuda ülikooli.¹⁰³

⁹⁹ Eto, Mikiko. „Vitalizing Democracy at the Grassroots: A Contribution of Post-War Women’s Movements in Japan“, 122.

¹⁰⁰ Ibid. 122.

¹⁰¹ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 161.

¹⁰² Eto, Mikiko. „Vitalizing Democracy at the Grassroots: A Contribution of Post-War Women’s Movements in Japan“, 122.

¹⁰³ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 161.

3.2 Okupatsioonijärgne demokraatia edasiarendus

28.aprillil 1952 jõustus ametlikult rahuleping ning Jaapan oli taas iseseisev, suveräänne ning uuesti üles ehitatud edukas riik. Siiski ei tähendanud ametlik okupatsiooni lõpp USA vägede täielikku välja minekut ning väed on jäänud tänaseni Okinawa saartele ametlikku baasi. Tänapäevaks on loomulikult baasi prioriteet Nõukogude Liidu vastase ennetustöö asemel hoopis Hiina mõjuvõimu kontrollimine Lõuna-Hiina meres ning antud regioonis. Ent ometi jätkus peale okupatsiooni lõppu demokraatia edasiarendus, uute normide ja väärtuste kinnistamine, majanduslik areng ning samuti loobuti mõningatest okupatsioonireformidest, näiteks taastsentraliseeris riik võimu hariduse üle ning kehtestas õppekavade ning õpikute üle tänaseni kestva tsensuuri (et vältida natsionalistlike ideede taas esile tõusmist kooli õpikutes).¹⁰⁴

Okupatsiooni ajal loodud mitmed uued parteid suutsid paari aastaga end paremini korrastada ja ühineda. Tänapäevani suurim partei, LDP, moodustasti 1955. aastal kahe suurima konservatiivse partei poolt. Ühinemistest järgnenud suurem poliitiline korrastatus soosis kontsentreeritumaid ning fokuseeritumaid parteisid, ning nätiaks 1958. aastal osales valimistel vaid 3 parteid. Sealjuures oli ja jäi LDP vaieldamatult kõige suuremaks parteiks.¹⁰⁵ Üldjoontes säilis aga okupatsioonivõimude poolt määratud enesemääramis- ja ühinemise vabadus, kuigi veel tükk aega üritati Külma sõja areenil sotsialistlike ning kommunistlike parteide teket ja levikut piirata. Demokraatlikumas mõttemallis, kus sõna- ja mõttevabadus kompas uusi piire, hakkasid taaskord inimesed enda poliitilist meelsust üles näitama tänavatel. Jaapanis hakkasid meeleavaldused tihedamalt toimuma alates 1960ndatest, nendest esimene märgiline oli 1959-60. aastal, kui riiki šokeeris ühe elu nõunud meeleavaldus USA-Jaapani rahulepingu uuesti läbivaatamise vastu. Kartes, et suurema sõjalise tegevuse lubamise puhul võib Jaapan taas sõtta minna ning toetamaks demilitaarset Artiklit 9, kogunesid 300 000 jaapanlast parlamendihoone ette ning kuni tänaseni on see Jaapani ajaloo suurim demonstratsioon. Kuigi võimul olev LDP eiras rahva soovi rahulepingu ülevaatamine lõpetada, siis vägivaldsed meeleavaldused viisid lõpuks peaministri Kishi Nobusuke tagasiastumiseni ning rahulepingu ülevaatamise

¹⁰⁴ Henshall, Kenneth . *Jaapani ajalugu : kiviajast suuriigini*, 185.

¹⁰⁵ Grofman, Bernard. *Elections in Japan, Korea, and Taiwan Under the Single Non-transferable Vote*, 213.

lõpetamiseni.¹⁰⁶ Sellele järgnesid 1967.aasta meeleavaldus Haneda lennujaamas, et takistada peaministri visiite Ameerika Ühendriikidesse ja teistesse Aasia naaberriikidesse, 1968.aastal protestiti Sasebos USA tuumareaktoriga lennukikandja USS Enterprise'i sadamasse sisenemise vastu ning 1969.aastal toimus ka Vietnami sõja vastane meeleavaldus. Kusjuures meeleavaldused olid suhteliselt vägivaldsed ning tihtipeale oli ka hulgaliselt vigastatuid ning kahjuks ka hukkunuid.¹⁰⁷ Nagu näha, on need suuremad meeleavaldused kas otseselt või kaudselt suunatud Ameerika Ühendriikide vastu, andes mõista, et rahvas polnud ehk okupatsiooni kogemuse ja demokratiseerumisprotsessi käivitamisega päri, ning see oleks võinud olla ka murdepunkt, et selle vastu töötada ja vanadesse kommetesse tagasi suunduda. Ameerika-vastaste demonstratsioonide põhjuseid võib näha okupatsiooniaegses „tagasikäigu“ perioodis, kus SCAP-i antidemokraatlikud ning ajutiselt meeleavaldusi keelavad reeglid tõlgendati kui esialgsete lubaduste reetmisena.¹⁰⁸ Õnneks korvasid USA kogemuse head küljed nende halvemad omadused, ning uued vabadused ja õigused, sealhulgas meeleavalduste pidamine, meeldisid rahvale rohkem, sest muidu oleks toimunud ka suuremaid meeleavaldusi otse valitsuse vastu.

Peale okupatsioonivõimude lahkumist oli poliitikas näha teatavat homogeensust, kui LDP domineeris võitmatult kuni 1993.aastani ning 1994.aastast sai ta taas koalitsiooni ning püsis seal kuni 21.sajandini. LDP domineerimine võib näiliselt jätta ebademokraatliku mulje, kuid ühe partei domineerimine ei tohiks eeldada demokraatliku protsessi puudumist, kus parteid oma vahel võistlesid ja LDP demokraatlikul teel võitis ning lõpuks 2009. aastal samal viisil ka kaotas.¹⁰⁹ 1994.aastal üritati valimisreformiga sillutada tee kahe (või rohkema) partei võimuni, muutes üksiku mitte ülekantava hääle süsteemi paralleelsüsteemiks, kus valija saab hääletada nii enda eelistatud partei poolt kui ka ühe konkreetse kandidaadi poolt. Seejärel saavad 300 saadikud otse alamkotta ning ülejäänud 200 valitakse parteide proportsionaalse esindatuse alusel. Taoline süsteem aitas kaasa koalitsioonivalitsuste loomisele ja ühe partei täieliku domineerimine lõpetamisele. Valimisreform tuli ajal, mis esimest korda alates 1955. aastast ei võimaldanud 1993.aasta üldvalimised LDP-l koalitsiooni moodustada. Eesti politoloog Allan Sikk näeb igati

¹⁰⁶ Cortright, David. *Peace: A History of Movements and Ideas*, 120.

¹⁰⁷ Bharne, Vinayak. „Manifesting Democracy: Public Space and the Search for Identity in Post-War Japan“, 42.

¹⁰⁸ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 169.

¹⁰⁹ Kohno, Masaru. "Rethinking Japan's democracy: origins of 'hybrid institutions' and their political consequences.", 99.

loomulikuna, et varasemalt ühtegi suurt muudatust valimissüsteemis ei tehtud, kuna „võimulolijad ei taha muuta süsteemi, mis on neid endid riigitööri juurde aidanud“¹¹⁰. Suuremas pildis aga see LDP domineerimisele lõppu ei teinud, ning 1955-2003, kontrollisid teised parteid valitsust kokku vaid 10 kuud ning 20 päeva (1993-1994), kuniks jälle pidi valitsuse enamuse loovutama LDP-le.¹¹¹ Kahjuks on LDP pidev võimulolek, pidevad poliitilised mängud, peaminisitrite vahetused, korruptsioon ning klientism vähendanud inimeste soovi osaleda poliitikas ja seeläbi esindusdemokraatiat paremini kasutada. IDEA graafik¹¹² Jaapani valimisaktiivsusest näitab selgelt langustrendi, mil 1946.aastal osales üldvalimistel 72.08% hääleõiguslikest inimestest, 2000.aastaks oli vastav number langenud 60.62%-le ning viimastel valimistel 2014.aastal oli hääletamise valimisaktiivsus vaid 52.66%.

Demokraatia edasiarenduse eest on järjekindlalt võidelnud okupatsiooni ajal loodud naisliikumiste organisatsioonid, tehes kampaaniaid selgema ja läbipaistvama valimiste ning naiste jätkuva kaasatuse jaoks. Sellist joont järgivad tänapäevani 1950.aastal LNJW asemel ümber nimetatud LWF ning 1946. aastal loodud ADW.¹¹³ Alates 1970ndate algusest ilmusid poliitilisele ning ühiskondlikule areenile uued radikaalsemad naisõiguslaste aktivistid, kes vastupidiselt okupatsiooniaegsele naisliikumisele üritasid võidelda meeste domineerimise ning naiste marginaliseerimise vastu. Kuigi nad ei saavutanud ei suurt liikmeskonda (maksimaalselt 3000) ega ühiskondlikku kõlapinda, aitas see demokratiseerumise aspektist kaasa inimõiguste ning sotsiaalse võrdsuse suurema pildi nägemisel ja seda tehti koos teiste Aasia riikidega luues 1977.aastal Aasia riikide naisliikumist ühendava AWA.¹¹⁴ Tehes koostööd teiste Aasia riikidega ning korraldades teemakohaseid rahvusvahelisi konverentse, aitas organisatsiooni loomine veelgi suuremalt leida ühiskondlikku kõlapinda ning arutleda valupunktide ning arengusuunade üle. Avatud ühiskondlik ja poliitiline diskussioon oli luksus, mida varasemalt ei ole Jaapani ajaloos kohanud. Lisaks poliitisele seisukohale tegelesid

¹¹⁰ Sikk, Allan. „Valimisreformist“, Riigikogu toimetised. Ühiskondlik-poliitiline ajakiri, <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11826> (külastatud 29.04.2016).

¹¹¹ Scheiner, Ethan. *Democracy without competition in Japan: opposition failure in a one-party dominant state* (Cambridge: Cambridge University Press), 12.

¹¹² IDEA. International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Voter turnout data for Japan, <http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?CountryCode=JP> (külastatud 29.04.2016)

¹¹³ Eto, Mikiko „Vitalizing Democracy at the Grassroots: A Contribution of Post-War Women's Movements in Japan“, 123.

¹¹⁴ Ibid. 127.

naisliikumised ka vabatahliku kodanikuühiskonna ning hoolekande teenuste propageerimisega, neist kõige populaarsemad on vabatahtlikud organisatsioonid vanurite ning üksikemade kaitsmiseks ning hooldamiseks.¹¹⁵

4. Hinnang Jaapani demokratiseerumisele

Alates 20. sajandi teisest poolest on Jaapani demokraatiat hinnatud täielikuks demokraatiaks, mis eeldab, et seal peaks olema olemas kõik demokraatlikule riigile vastavad nõuded ning eeldused. Järgnevalt tulevad vaatlusele kaks demokraatia hindamisel kasutatavat mõõdikut: Freedom House'i ning The Economist Intelligence Unit'i poolt välja töötatud demokraatiaindeksid, et illustreerida Jaapani demokraatia tugevust ning arengut. Lisaks kasutatakse Tatu Vanhaneni hinnangut Jaapani demokraatiale ning Arend Lijpharti demokraatia teooriat selgitamaks välja, kas Jaapani uus demokraatia on konsensulik või majoritaarne.

Freedom House on iseseisev Ameerika Ühendriikides loodud valitsusväline organisatsioon, mis mõõdab riigi vabadust ning demokraatiat kolme väärtuse alusel: kodanikuõigused, poliitilised õigused ning üleüldine demokraatia indeks. Kõik väärtused on skaalal 1 (parim) kuni 7 (halvim) ning lõpuks jaotab Freedom House riigid kolme kategooriasse: vaba, osaliselt vaba ja mittevaba. Esimesed andmed Jaapani kohta pärinevad 1998.aastast, mil Jaapani ühiskond hinnati vabaks ning demokraatlikuks, ent maksimumväärtust ei suudetud üleüldisel ega kodanikuõiguste skaalal saavutada (vastavalt 1.5 ning 2), põhjuseks Korea vähemusrahvaste ning naiste diskrimineerimine.¹¹⁶ 2015. aastaks olid aga kõik kolm näitajat saavutanud maksimumväärtuse ning riik on hinnatud igati demokraatlikuks ja vabaks.¹¹⁷ The Economist Intelligence Unit on samuti iseseisev valitsusväline ettevõtte, mis uurib veidi põhjalikumalt demokraatliku olukorda riigis, võttes arvesse lisaks ka valitsusprotsessi

¹¹⁵ Eto, Mikiko „Vitalizing Democracy at the Grassroots: A Contribution of Post-War Women's Movements in Japan“, 139.

¹¹⁶ Freedom House. Freedom in the world, Japan 1998 <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/1998/japan> (külastatud 04.05.2016)

¹¹⁷ Freedom House. Freedom in the world, Japan 2015 <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/japan> (külastatud 04.05.2016)

ning selle mitmekesisust, kodanikuõiguseid, valituse tööd ning efektiivsust ja poliitilist osalust ning -kultuuri. Kokku võttes jaotab EIU riigid demokraatlikuse skaalal täielikeks demokraatiateks, vigasteks demokraatiateks, hübriidrežiimideks ning autoritaarseteks režiimideks. The Economist on hinnanud 2007.aastal Jaapani demokraatia maailmas 20ndaks ning seega ka täielikuks demokraatiaks¹¹⁸. Kahjuks on mõõdikut kasutatud alles alates 2006.aastast, mistõttu ei saa selle kaudu anda hinnangut küll eelmise sajandi Jaapani demokraatiale, ent üldjoones pole siiski ühiskonnas karidnaalseid muudatusi toimunud. Seega on Jaapan mõlema demokraatilise indeksi alusel tugev ja täielik demokraatia.

Kuid kas ühe partei nõnda pikaajaline domineerimine näitab taaskordselt (nagu Meiji ajastulgi) lihtsalt demokraatliku fassaadi või on siiski võimalik esindusdemokraatlikus riigis toimuda ühe partei täielik domineerimine? Ethan Scheiner on kokku võtnud LDP domineerimise kui demokraatia ilma konkurentsita ning arutelnud, kuidas on võimalik, et demokraatlikus riigis nagu Jaapan, puudub konkurents erinevate parteide vahel ning opositsioon ei suuda LDP laia haaret kõigutada? Rääkides erinevate jaapanlastega, nii ajakirjanike, poliitikute kui tavaliste inimestega, toodi välja kolm põhilist põhjust, miks opositsioon ei suutnud LDP-le vastu hakata: esiteks puudusid opositsioonil sümpaatsed kandidaadid, teiseks puudusid opositsiooniparteidel nii suured rahalised võimalused kui LDP-l (seda nii kampaaniate tegemisel kui valimispiirkondades infrastruktuuri ning toetuste andmiseks, lisaks edendab see klientismi) ning kolmandaks usaldamatus opositsiooni kandidaate vastu.¹¹⁹ Ka Freedom House'i hinnangul on valimised Jaapanis igati ausad ja vabad ning valitsuse korruptsioonitase on hinnatud väga madalaks.¹²⁰ Seega ilmneb, et Meiji aegset fassaad-demokraatiat justkui poleks, ning ühe partei domineerimine tuleneb lihtsalt nõrgast ning alarahastatud opositsioonist. Demokratiseerumisega toetatud multipartei süsteem välistas ka tugeva dihhotoomse opositsiooni moodustamise, millel oleks suurem võimalus valitsevale jõule vastu astuda (nagu näiteks USA-s ning UK-s). Demokraatia tugevust saab mõõta ka tugeva

¹¹⁸ The Economist Intelligence Unit's index of democracy, http://www.economist.com/media/pdf/DEMOCRACY_INDEX_2007_v3.pdf (külastatud 04.05.2016)

¹¹⁹ Scheiner, Ethan. *Democracy without competition in Japan: opposition failure in a one-party dominant state*, 2.

¹²⁰ Freedom House. Freedom in the world, Japan 2015, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/japan> (külastatud 04.05.2016)

kodanikuühiskonna kaudu¹²¹, mis Jaapanis on alates okupatsioonist esile tõusnud. Erinevad feministlikud ning mitte feministlikud olmelised naisliikumiste grupid, ning üleüldine võimalus kollektiviseeruda ning sõna- ja mõttevabadus on pannud aluse Jaapani kodanikuühiskonnale, mida varasemad režiimid on kas takistanud, keelanud või piiranud. Sissejuhatuses on mainitud ka demokraatia olulisust inimõigusi arvestades ning kuidas nende efektiivne kaitse ning realiseerimine saab toimuda vaid läbi demokraatliku korra. Nii-öelda inimõiguste suurkaitsja, Ameerika Ühendriikide, poolt kirjutatud konstitutsioon kätkeb endas ka peamisi ÜRO Inimõiguste Ülddeklaratsiooni poolt ette nähtud fundamentaalseid inimõigusi ning vastavalt ÜRO regulatsioonidele peab neid igaveseks ning puutumatuteks (Jaapani põhiseadus §1 11), nagu näiteks inimese kui indiviidi õigus elule ja vabadusele (§ 13), kõik on seaduse ees võrdsed ning neid ei diskrimineerita nende soo, rassi, usu, sotsiaalse staatuse või perekonna sidemete järgi (§14), inimeste õigus salajasele hääletamisele ning enda esindajate valimiseks ja rahumeelseks petitsiooni esitamiseks seaduste muutmiseks, esindajate vahetamiseks või muu jaoks (§§ 15 ja 16), mõtte-, usu-, väljendus-, kõne-, liikumise-, pressi- ja ühendusse astumise vabadused (Artiklid 19-22) ja palju muud.¹²² Loomulikult on võrreldes autoritaarse ja semi-autoritaarse Meiji- ning Taisho ajastuga toimunud suur muutus inimõiguste realiseerimisel, ent kahjuks on veel palju parandada. ÜRO Inimõiguste Komitee on tungivalt soovitanud luua Jaapanis sõltumatu inimõiguste kaitseks vastav institutsioon, ent siia maani pole seda suudetud teha. Samuti on tänaseni probleemiks naiste kaasatus ning meeste eelistamine paljudele töökohtadele ja vähemuste õiguste kaitse.¹²³ Võttes arvesse erinevaid vabadusi, hindab Freedom House mõtte- ja sõnavabadust väga heaks, meedia on hakanud homogeensust kaotama ning samuti pole probleemi usuvabaduse piiramisega.¹²⁴

Kuigi demokratiseerumisprotsessis on parandatud oluliselt naiste rolli traditsiooniliselt patriarhaalses riigis, on kuni tänase päevani naiste osalus riigi valitsemises üks maailma

¹²¹ Eto, Mikiko. „Vitalizing Democracy at the Grassroots: A Contribution of Post-War Women’s Movements in Japan“, 138.

¹²² The Constitution of Japan, http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html (külastatud 05.05.2016)

¹²³ United Nations. Human Rights. Office of the High Commissioner <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=14878> (külastatud 05.05.2016)

¹²⁴ Freedom House. Freedom in the world, Japan 2015 <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/japan> (külastatud 04.05.2016)

nõrgemaid, olles 156.kohal 191st riigist.¹²⁵ Aastal 2014 osales parlamendi töös 11.6% naistest, võrdluseks on see umber Eestis näiteks 19.8% ning Rootsis 43.6%.¹²⁶ Hoolimata naiste väiksemast poliitilisest esindatusest, on demokratiseerumisprotsessiga loodud võrdsed võimalused kõigile vähendanud soolist vahet üldises plaanis, ning näiteks teise taseme hariduse saanute puhul on naiste protsent kõrgem, 87% meeste 85.8% vastu.¹²⁷ Arvestades, et eelmise sajandi alguses lubati tüdrukutel vaid algkooli minna ning alles peale II Maailmasõda avanes neil võimalus ülikooli minna, on areng olnud märgatav ning positiivne. Käesoleval sajandil üritatakse soolist võrdsust suurendada sooliste kvootide vastuvõtmisega, ent hetkel on idee alles arengujärgus. Praegune peaminister Abe on lootusandvalt määranud naiste poliitilise osaluse erinevates otsuseid tegevates poliitilistes astmetes 30%-le aastaks 2020.¹²⁸

Tunnustatud Tatu Vanhaneni darwinilik teooria demokraatiast (vt lehekülj 8-9) tõestab samuti Jaapani demokraatia olemust: toimub poliitiline konkurents võimule, rahval on esindusdemokraatlik võim ning võimuresurssid ei kuulu vaid üksikute, vaid erinevate gruppide kätte. Vanhanen on loonud kahest peamistest poliitilistest muutujatest, konkurents (*competition*) ning osalus (*participation*), mida empiirilisel mõõta ning seeläbi löi ta demokraatilise indeksi (ID) ja selle läbi mõõtnud 170 riigi demokraatiat, sealhulgas ka Jaapani. Vanhanen on Jaapani demokraatiat hinnanud 2001.aastal väga arenenuks ning toob positiivselt välja ka suure võimuresursside jaotuse Jaapani ühiskonnas.¹²⁹ Sissejuhatuses mainitud Robert A. Dahli ning David Heldi teooriad demokraatia eeldustest ning saavutustest kattuvad samuti Jaapani kogemusega. Põhiseadusega on täidetud erinevad demokraatilised eeldused, nagu näiteks hääleõigus, poliitiline konkurents, vabad ja ausad valimised, meediavabadus ning vabadus liituda erinevate parteide ja organisatsioonidega. Samuti on demokraatia saavutanud David Heldi kirja pandud olulised saavutused, nagu võrdsuse ja vabaduse. Lisaks, kuna riigis on sätestatud inimeste vabadused (mis ei segaks avalikku korda ega normi), saavad nad läbi

¹²⁵ Inter Parliamentary Union, Women in national parliaments, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, (külastatud 01.04.2016)

¹²⁶ United Nations Development Programme, Human Development Reports, Gender inequality index, <http://hdr.undp.org/en/composite/GII> (külastatud 04.05.2016)

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ IDEA. International Institute for Democracy and Electoral Assistance, editorial by *Leena Rikkila Tamang* (08.03.2016) : http://www.idea.int/asia_pacific/japans-gender-gap.cfm (külastatud 05.04.2016)

¹²⁹ Vanhanen, Tatu. *Democratization. A comparative analysis of 170 countries*, 177.

selle enda ühiseid- ning erahuve saavutada ning enda vajadusi rahuldada. Demokraatia ja emantsipatsioon on toonud ühiskonda kaasa sotsiaalse kasu, kus luuakse mittetulundusühinguid abitute kaitseks ning kus erakonnad üritavad rahva häälte saamiseks nende sotsiaalseid olukordi parandada. Kuigi tõhusad otsused võivad tihtipeale seisma jääda kahe koja omavaheliste poliitiliste mängude vahele, ning väga tihe peaministrite vahetus võib valitsustöö efektiivsust pärssida, hindaks antud töö autor Jaapani Heldi ja Dahli kriteeriumite järgi siiski igati demokraatlikuks.

Kuid milliseks hinnata Jaapani demokraatiat, on see konsensuslik või majoritaarne? Arend Lijphart on oma teoses „Patterns of democracy“ esile toonud kahte erinevat võimalikku demokraatia eksisteerimise viisi: kas majoritaarne mudel või konsensuslik mudel. Nendest kahest mudelist on võimalik 10 põhilist dihhotoomset erinevust, ning järgnevalt uurimegi välja, kumb demokraatlikest mudelitest valitseb Jaapanis¹³⁰:

- Täidesaatva võimu valitsuskabineti kontsentreeritus ühe partei kätte versus täidesaatev võim kuulub mitmepartei koalitsioonidele
- Täidesaatva- ja seadusandliku võimu suhtes domineerib täidesaatev võim versus kahe võimu tasakaalus suhe
- Kahe partei süsteem versus mitme partei süsteem
- Majoritaarne ja ebaproporsionaalne valimissüsteem versus proporsionaalne valimissüsteem
- Erinevad huvigrupid koos vaba konkurentsiga versus kordineeritud ning korporatiivsed huvigrupid
- Tsentraliseeritud versus föderaalne võim
- Ühekojaline versus kahekojaline seadusandlus
- Paindlikud versus jäigad institutsioonid
- Süsteemid, kus seadusandlus teeb lõpliku otsuse põhiseaduslike küsimuste üle versus kohtusüsteemi sõltumatus ja põhiseaduse järelevaatamine
- Keskpanga allumine täidesaatvale võimule versus keskpanga sõltumatus.¹³¹

Jaapanis kuulus 20.sajandil peaaegu eranditult valitsuskabineti võim LDP kätte, kuid see ei pruugi tähendada partei täielikku homogeensust täidesaatva- ning seadusandliku võimu

¹³⁰ Kümne erinevuse esimene näide ilmestab majoritaarset mudelit, teine aga konsensmudelit

¹³¹ Lijphart, Arend. *Patterns of democracy. Government forms and performance in thirty-six countries* (New Haven, London: Yale University Press, 1999), 3-4.

vahel. Jaapani tuntud politoloog Takenaka Harukata on oma analüüsis toonud välja, et LDP on ise jaotanud mitmeteks fraktsioonideks ning osadeks ning oma erisuste ning poliitilise süsteemi tõttu ei suutnud valitsus seadusandlikku võimu üle domineerida. Seega kuigi võim kuulus ühe partei kätte, oli võim siiski tasakaalustatud ning Takenaka on valitsuskabinetti võrdlenud isegi koalitsioonivalitsusega, just nimelt eelmainitud parteisiseste erinevate fraktsioonide tõttu.¹³² Jaapanis puudub USA-le sarnane kahe partei süsteem, kuid võim on tsentraliseeritud valitsusele. Riigis on sätestatud sõltumatu kohtuvõim (Jaapani põhiseadus § 76), konkurentsivabadus ning liberaalse süsteemiga kaasas käivad paindlikud institutsioonid. Jaapani Keskpang on alates Meiji ajast sõltunud suuresti Rahandusministeeriumist, ent 20.sajandi lõpu poole, 1997.aastal, tagati uue seadusega Keskpangale suurem institutsionaalne iseseisvus.¹³³ Ent uus paralleelne valimisüsteem kätkeb endas nii proportsionaalset süsteemi kui ka ühemandaatilisi valimisringkondi. Sellest lähtuvalt võib määratleda Jaapani demokraatiat kui mõlema Lijpharti poolt pakutud süsteemi segu, kus majoritarset elementi esindasid 20.sajandil kõige tugevemalt ühe partei domineerimine, võimu tsentraliseeritus, huvigruppide konkurentsivabadus ning Keskpanga teatavat allumist täidesaatvale võimule, ent konsensusliku demokraatia poole kasuks räägib kahekojaline parlament, seadusandliku ning täidesaatva võimu tasakaal ning mitme partei süsteem. Lijpharti enda analüüs sättis Jaapani suhteliselt kahe äärmuse piiripeale, ent siiski pigem konsensusliku demokraatia alla (vt. Joonis 4).

Elise Tipton on toonud välja, et kuigi okupatsioonijärgne konservatiivne valitsus üritas SCAP-i võimude poolt alustatud tagurpidi käiku jätkata, siis rahva üldine poolehoid ning demokraatlike väärtuste ning rahu kinnistumine oli sellest tugevam ning seetõttu pole siiaaani muudetud sõnagi 1945.aasta põhiseadusest.¹³⁴ Kuigi tänapäeval käivad tulised arutlused Artikkel 9 muutmise kohta, pole siiaaani veel põhiseadust muudetud ning Jaapan on maailma poliitikas mänginud rahulikku ning kindlameelset liitlast. Nagu näitasid ka 1960ndatel toimunud meelevaldused, siis rahva mälu ei unustanud kogetuid sõjaõuduseid ning uus patsifistlik põhiseadus oma olemuselt tagab riigi välispoliitilise rahumeelsuse ning garanteerib, et Jaapan ei agiteeri ise konflikte. Loomulikult on ka

¹³² Harukata, Takenaka. „Japan in Pursuit of Westminster Democracy“, <http://www.nippon.com/en/in-depth/a02301/> (külastatud 06.05.2016)

¹³³ Cargill, Thomas F., Hutchison, Michael M., Ito, Takatoshi. *The Political Economy of Japanese Monetary Policy* (Massachusetts : The MIT Press, 1997), 19.

¹³⁴ Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history*, 169.

mõistetav, et värsked vabadused ning võrdsused olid privileegid, mida ei tahaks keegi kaotada ja see suurendas veelgi uue põhiseaduse aksepteerimist. Kokkuvõttes tõi põhiseadus rahvale lõpuks kohale Meiji ajal tutvustatud demokraatlikud väärtused, inimõigused ja vabadused said nüüd reaalsuseks ning sisepoliitiliselt muutus valitsus rahva teenriks kõigile üle 20-aastastele valimisõigusega andmisega. Mugavused, turvatunne, võimalused, ühiskondlik kaasatus ja õiguste kaitse kaalusid üle sõja kaotamise häbi ning kaotasid imperialistlikud mõttemallid.

Kokkuvõte

20.sajandi Jaapani demokratiseerumine algas juba 19.sajandil võimule pääsenud keiser Meiji valitsusajal, mil feodaalset killustunud ning sõjaliste diktaatorite võimu all vaevlev vaene riik tsentraliseeriti ning alustati moderniseerumisega. Sel ajal rahvale tutvustatud läänelikud ideed ja väärtused võrdsusest ja vabadusest realiseerisid end alles pool sajandit hiljem, kui USA okupatsioon kehtestas uue põhiseadusega Jaapanis esindusdemokraatliku režiimi. Meiji ajastu ning USA okupatsiooni vahele jääv Taisho demokraatia arendas edasi Meiji ajastu autoritaarset, ent demokraatlike elementidega, süsteemi ning üha rohkem koondus võim parteide ja rahva saadikute kätte ning taolise demokratiseerumisega muutus riik semi-autoritaarseks riigiks, mis sellele järgnenud Showa ajastu algusaastatega 1930ndatel küll kahjuks tagasi totalitaarseks režiimiks muundus. 20.sajandile tagasi vaadates eristub dihhotoomia militaristliku ajajärgu (Meiji ajastu ning Showa algusaastad) ning demokraatlikuma ajajärgu vahel (Taisho demokraatia ning USA okupatsioon ja sellele järgnenud ajaperiood), ent demokratiseerumisprotsessi tulemusel jõuti 20.sajandi keskpaigaks demokraatliku režiimi vastuvõtmiseni.

Tormiline ning sõdaderohke sajand pitseeris valusa mälestuse ka rahva mällu, mistõttu ei hakatud vastu SCAP võimudele ning kasutati ära võimalust tagamaks riigis rahu nii sel hetkel kui ka tulevikus. Endisest vajadusest lääneriikidega võrdsust ning ka paremust taotleda oli nüüd demokraatia pooldamise ajendiks soov rahulikule ning täisväärtuslikule elule. Patsifistlik uus põhiseadus, mis on tänini muutmata, pakkus rahvale lisaks imperiaalse ning agiteeriva käitumise ennetamise ka universaalseid inimõigusi ning valimisvabadust naistele ning taolisi privileege ei soovita kaotada. Kuigi teatuid grupeeringute- ning sõnavabadusi kohtas juba Taisho ajal, ei saavutanud vabadused iial taolist seniiti, nagu oli USA okupatsiooniga kehtestatud õigused ja vabadused. Rahva kurva ning valusa mälestuse ära kasutamine suutis tagada uue demokraatliku riigi püsima jäämise.

Jaapani uus demokraatia ei arenenud peale uue põhiseaduse vastuvõtmist aeglaselt ega loomulikult, vaid tegi kohemaid täieliku kannapöörde. Veel üle 70 aasta tagasi olnud totalitaarne riik on tänaseks üks demokraatlike riikide musternäidiseid, ent ometi varjutavad ka praegust demokraatiat tumedad pilved ning arengukohad. Traditsiooniliselt

patriarhaalne riik ei ole veel täielikult suutnud vanu harjumusi murda ning naistega seotud stigmadest end vabastada, samuti ei olda veel täielikult maha raputatud generatsioonidega sisse kodeeritud rassiviha korealaste vastu. Kuid Jaapan, kes on lääneriikide ning eeskätt USA üks põhilisi liitlasi, suudab arvatavasti need probleemid lähiaastatega lahendada. Kui Taisho ajastul oli lisanimi „demokraatia“ küsitava tähendusega, siis tänapäeval ei kahtle keegi, et Jaapanis valitseb täielik ning rahva jaoks töötav demokraatia. Ka tunnustatud politoloog Arend Lijphart hinnangul kuulub Jaapan demokraatiade hulka ning tema ja käesoleva uurimustöö kohaselt omab Jaapani demokraatia nii konsensuslikke kui ka majoritaarseid elemente, ehk väga dihhotoomselt seda eristada ei saa.

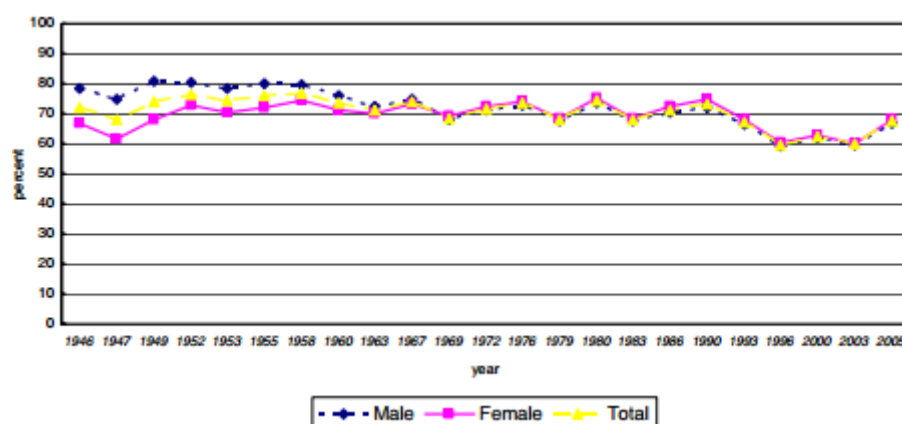
Käesoleva töö autori arvates on Jaapani demokratiseerumine toonud kaasa ka üleüldise regiooni suurema stabiilsuse ning seda tänu Artikkel 9 kasutusele võtu tõttu. Suure ja mõjuvõimsa naaberriigi Hiina tegevus Aasias oleks Meiji põhiseaduse järgi viinud Jaapani ründava ja vägivaldsema vastutegevuseni. Samuti puuduks koostöö nii paljude lääneriikidega, kui poleks sätestatud demokraalikud ning inimõigusi austavad normid. Demokraatia on toonud Jaapanile head ning mõjuvõimsad suhted, kindlustunde ning turvalisuse, ent antud töö autori arvates pole demokratiseerumine veel täielikult lõppenud ning emantsipatsioon suudaks ning peaks veel veidi arenema. Demokraatia on Jaapani edu pant ning taoline demokraatlik põhiseaduslik süsteem on heaks eeskjukuks ka teistele Aasia rahvastele.

Lisad

Joonis 1: Valijaskonna muutused suuruses ja koosseisus 1889-1947¹³⁵

Kokku valijaid	% rahvastikust	Reformi toimumise aasta	Kvalifikatsioon valimiseks
450 000	1.1	1889	Üle 25-aastased mehed, kes maksavad keskvalitsusele vähemalt 15¥
980 000	2.0	1898	Üle 25-aastased mehed, kes maksavad keskvalitsusele vähemalt 10¥
3 000 000	5,5	1919	Üle 25-aastased mehed, kes maksavad keskvalitsusele vähemalt 3¥
13 000 000	22.0	1925	Mehed üle 25 eluaasta
40 900 000	52.4	1947	Kõik üle 20 eluaasta

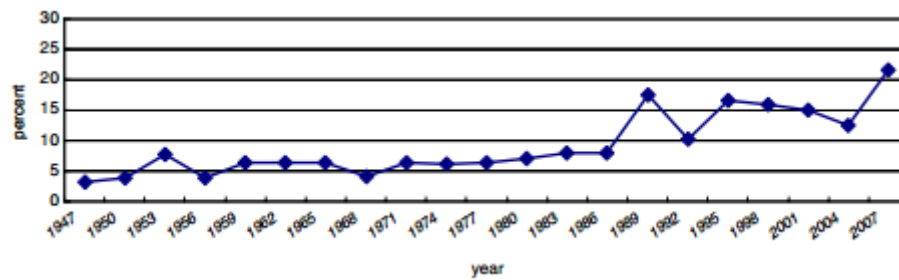
Joonis 2: Alamkoja valimistel osalenute statistika soolise jaotuse põhjal¹³⁶

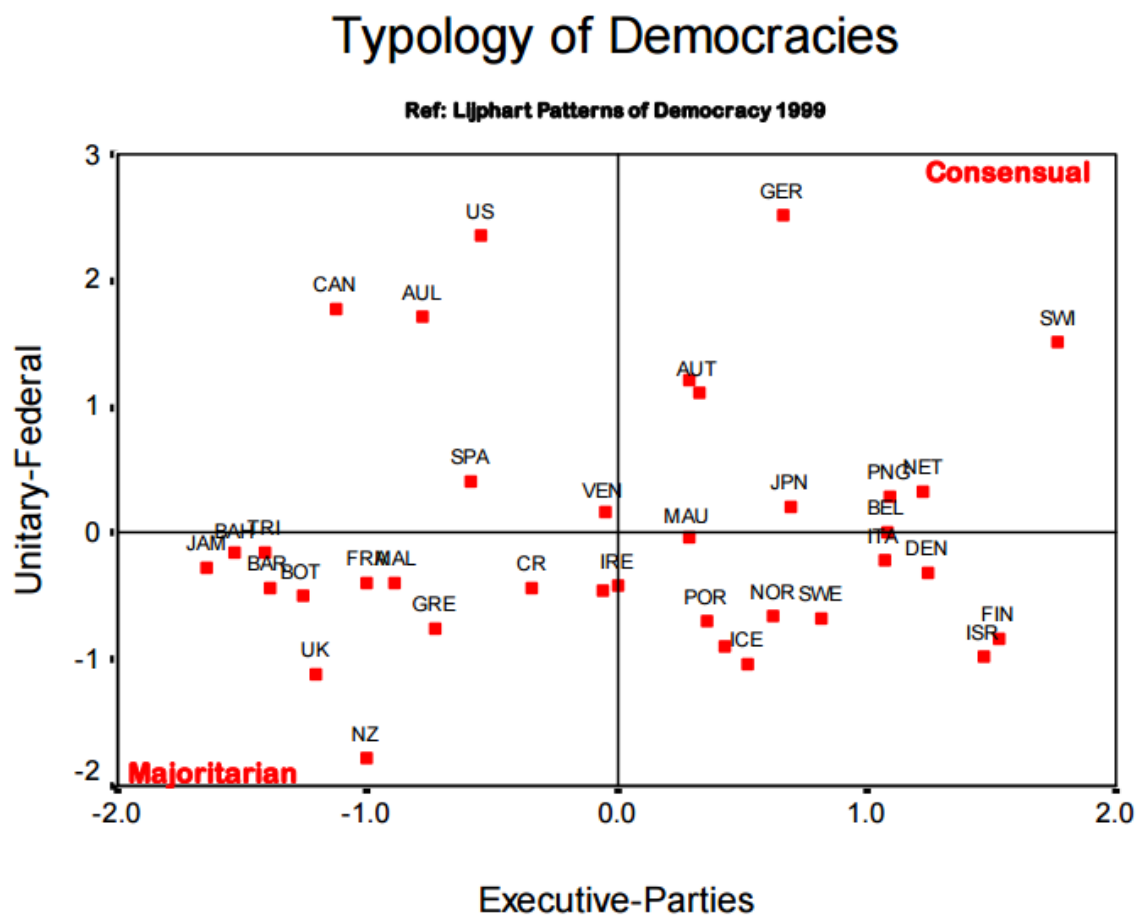
¹³⁵ Neary, Ian. *The state and politics in Japan*, 24.

¹³⁶ Eto, Mikiko. „Vitalizing Democracy at the Grassroots: A Contribution of Post-War Women’s Movements in Japan“, lk 116

Joonis 3: Alamkotta valitud naiste osakaal¹³⁷

Joonis 4: Arend Lijphart riikide määratlus majoritaarseteks või konsensuslikeks demokraatiateks¹³⁸

¹³⁷ Ibid. 118.

¹³⁸ <https://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/DPI403%20Fall09/12%20DPI403%20%20Constitutions.pdf> lk

Kasutatud kirjandus

Raamatud

Beasley, W.G. *Japanese Imperialism 1894-1945* (New York: Oxford University Press INC., 1987)

Cargill, Thomas F., Hutchison, Michael M., Ito, Takatoshi. *The Political Economy of Japanese Monetary Policy* (Massachusetts: The MIT Press, 1997)

Cortright, David. *Peace: A History of Movements and Ideas* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008)

Dahl, Robert A. *Polyarchy. Participation and opposition* (New Haven ; London: Yale University Press, c1971)

Grofman, Bernard. *Elections in Japan, Korea, and Taiwan Under the Single Non-transferable Vote* (University of Michigan Press, 1999)

Hardin, Russell. *Liberalism, constitutionalism, and democracy* (Oxford: Oxford University Press, 1999)

Held, David. *Models of democracy* (Cambridge: Polity Press, 1997)

Held, David, *Democracy and the global order : from the modern state to cosmopolitan governance* (Cambridge: Polity Press, 1995)

Henshall, Kenneth . *Jaapani ajalugu : kiviajast suuriigini* (Tallinn: Valgus, 2010)

Huntington, Samuel P. *Political order in changing societies* (London: Yale University Press, 1996)

Keane, John. *The Life and death of democracy* (London: Pocket Books, 2010)

Lijphart, Arend . *Patterns of democracy. Government forms and performance in thirty-six countries* (New Haven, London: Yale University Press, 1999)

Neary, Ian. *The state and politics in Japan* (Cambridge: Polity Press, 2002)

Pearsall, Judy. *The New Oxford Dictionary of English* (Oxford: Oxford University Press, 1999), by Patrick Hanks

Pyle, Kenneth B. *The making of modern Japan* (Toronto: Heath, c 1996)

Scheiner, Ethan. *Democracy without competition in Japan: opposition failure in a one-party dominant state* (Cambridge: Cambridge University Press)

Stearns, Peter N. *The Oxford Encyclopedia of The Modern World. 1750 to the present*. Volume 2. (Oxford: Oxford University Press 2008)

Tipton, Elise K. *Modern Japan. A social and political history* (London, New York: Routledge, 2008)

EBSCO host arhiiv

Bharne, Vinayak. „Manifesting Democracy: Public Space and the Search for Identity in Post-War Japan“, *Journal of Architectural Education*. Vol. 63 Issue 2 (May 10). Academic Search Complete, EBSCOhost.

Brandon, James R. "Democratic Kabuki" for a "Democratic Japan": 1945-1946." *Asian Theatre Journal* 31, no. 1 (Spring 2014): 103-125. Academic Search Complete, EBSCOhost

Eto, Mikiko. "Vitalizing Democracy at the Grassroots: A Contribution of Post-War Women's Movements in Japan." *East Asia: An International Quarterly* 25, no. 2 (June 2008): 115-143. Academic Search Complete, EBSCOhost

Kohno, Masaru. "Rethinking Japan's democracy: origins of 'hybrid institutions' and their political consequences." *Contemporary Japan - Journal Of The German Institute For Japanese Studies*, Tokyo 24, no. 1 (March 2012): 95-112. Academic Search Complete, EBSCOhost.

Internetiallikad

Freedom House. Freedom in the world, Japan 1998

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/1998/japan> (külastatud 04.05.2016)

Freedom House. Freedom in the world, Japan 2015

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/japan> (külastatud 04.05.2016)

FRUS. United States Department of States / Foreign relations of the United States, Volume VI, saadaval

<http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs/1945v06/reference/frus.frus1945v06.i0013.pdf> (külastatud mai 2016)

Harukata, Takenaka. „Japan in Pursuit of Westminster Democracy“,

<http://www.nippon.com/en/in-depth/a02301/> (külastatud 06.05.2016)

IDEA. International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Voter turnout data for Japan, <http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?CountryCode=JP> (külastatud 29.04.2016)

IDEA. International Institute for Democracy and Electoral Assistance, editorial by *Leena Rikkila Tamang* (08.03.2016) : http://www.idea.int/asia_pacific/japans-gender-gap.cfm (külastatud 05.04.2016)

Inter Parliamentary Union, Women in national parliaments, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, (külastatud 01.04.2016)

Sikk, Allan. „Valimisreofrmist“, Riigikogu toimetised. Ühiskondlik-poliitiline ajakiri, <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11826> (külastatud 29.04.2016)

The Economist Intelligence Unit's index of democracy, http://www.economist.com/media/pdf/DEMOCRACY_INDEX_2007_v3.pdf (külastatud 04.05.2016)

The Constitution of Japan, http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html (külastatud 05.05.2016)

United Nations. Human Rights. Office of the High Commissioner <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=14878> (külastatud 05.05.2016)

United Nations Global Issues. Democracy. <http://www.un.org/en/globalissues/democracy/>, (külastatud 04.04.2016)

United Nations. The Universal Declaration of Human Rights. <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>, (külastatud 04.04.2016)

United Nations Development Programme, Human Development Reports, Gender inequality index, <http://hdr.undp.org/en/composite/GII> (külastatud 04.05.2016)

Summary „The democratization of Japan in the 20th century“

The 20th century has experienced terrifying World Wars that changed the world as we know it. The wars gave push to a phenomenon that was seen as a preventative tool for future horrifying turmoils – democracy. In the emerging bipolar world, the United States of America (along with its other Western allies) took a leading role in introducing democracy and human rights to regions where it was most needed or that were in a weak position and therefore receptive to possible communist ideas. This so-called socio-political experiment was well performed in Japan, which in just seven years during the US occupation (1945-1952) had been transformed from an imperialistic and militaristic authoritarian state to the exemplary democracy as we know it today.

During the course of the work, the author tries to elucidate the historical process of democratization in Japan, assess the need for democratization since the 19th century and evaluate the essence of contemporary democracy of Japan. This bachelor thesis is divided into four main parts: the theory of democracy and democratization, the historical background and the development of democracy until the Second World War, the US occupation of Japan and the aftermath of democratization up to the 21st century and the assessment of Japan's democracy. On a theoretical part of the work, the author has chosen to rely on well-known Western political scientists like Russell Hardin, David Held, Arend Lijphart and Tatu Vanhanen. Along with several Western and Japanese scholars availed to describe the historical processes, this thesis also makes use of FRUS archive, United Nations documents, Japanese Constitution and several internet sites for measuring democracy.

The issue of defining 'democracy' and 'democratization' have been thoroughly researched and yet there is no consensus in how to do it. Several scholars understand the need, the motives and the achievements of democracy differently, although they are not always contradictional. This work implies the concept of democratization to be the introduction of democratic values or principles and consequently altering authoritarian countries towards becoming semi-authoritarian, semi-authoritarian to democratic countries etc. However it is important to note that democratization does not always imply change of system as even a slight gradual change (i.e enabling education for both genders,

allowing the female vote) is part of the democratization process and needs to be evaluated in order to fully understand the process and changes in the society.

Since the Meiji period beginning in 1868, Japan reconstituted the authoritarian power to the emperor and began with modernization of the country. The impulse to do so was the need for catching up with the West and securing one's position in the region as well as in the world. Throughout the process of modernization, the emperor and oligarchies enacted some democratic laws as well: girls were allowed to go to school, the basic representative democracy was established (although only 1-2% of people could vote), political parties were formed and equality between different social classes was promoted. All in all, the system still remained authoritarian and constituted an imperial way of thinking, but the bureaucrats had succeeded in reforming a previously feudal and factionalised country into a unified and centrally administrated world power. The following Taisho era, or Taisho democracy (1912-1926), saw gradual change in shifting power from the oligarchs to the parties. Women's rights were promoted, the limits on freedom of expression were somewhat relaxed and more common people were attracted to party politics. However, the weak emperor and dissatisfaction with economic downfall gave rise to militarism and army leaders, who followed the example of Nazi Germany and Fascist Italy. All previously enacted democratic changes were demolished and the militarisation at the start of the Showa era (1926-1989) led Japan to terrifying war that left a mark to popular memory for a long time.

After the Second World War, the Supreme Command of Allied Powers (SCAP), headed by General Douglas MacArthur, carried out the occupation of Japan in order to pacify and democratize the economically and morally devastated country. The occupation came into effect with the signing of the Instrument of Surrender in September, 1945 and was effectively ended in April 28, 1952. During the seven years of the US-orchestrated occupation, Japan was completely transformed and the basis for it was the newly introduced Constitution of Japan (written by Americans), which granted all basic human rights, equal rights for men and women (women were finally allowed to attend university and vote in elections), demilitarization of the country (Article 9), divested the Emperor to a merely symbolic figure and granting the people with supreme power through elective democracy. The Constitution has not been changed ever since and it has transformed a previously militaristic country to a highly democratized ally. The people, with fresh

memories of war and having being given newly enabled civil- and political rights, were not entirely opposed to the occupying powers nor the new constitution and exerted the new powers and possibilities vested in them. Since the occupation the political arena has seen several riots (due to freedom of expression and action), growing emancipation and liberalisation of politics (i.e allowing the formation of communist parties).

Although mainly a one-party rule (the legislative and executive power have mainly been vested to the LDP), the country is still considered highly democratic and the executive and legislative branch are not significantly riddled with corruption and work as independent units. Quite low voter turnouts imply to some degree the discontent of the people, as the LDP has the financial and bureaucratic connections that shadow other parties. Japan fits into different democratic theories proposed by Hardin, Held, Lijphart and Vanhanen and through several democratic indexes shows a high democratic imposition. Having said that, even though Japan enjoys the democratic values and principles, the democratization process is not over yet. Along with the monitoring United Nations, Japan still needs to advance some aspects of democracy and equality, like reducing racial discrimination and elevating women's participation in the politics and the society.

During the course of 20th century, Japan has been transformed from an authoritarian and imperialist country to a democratic and pacifist one. The first part of the century laid several democratic foundations for the society, but historical turmoils somewhat demolished them as well. The main wave of democratization took place during the US-led occupation of Japan, and the democratic pattern continued throughout the 20th century and onward. The democracy of Japan is the key to success for Japan and is a good example to other Asian neighbours as well.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina , **Helena Akkel** (sünnikuupäev:23.11.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „**Jaapani demokratiseerumine 20.sajandil**“, mille juhendaja on professor Eero Medijainen.
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 19.mai 2016